

Osnovna šola Rodica
Domžale, Kettejeva ulica 13

ŽIVLJENJE IN DELO V OSOLINOVEM MLINU V SREDNJIH JARŠAH

Gibanje znanost mladini
Raziskovalna naloga s področja etnologije

Avtorici: **Maja Grujič in Andreja Jeretina**, 9. razred devetletke

Mentorica: **Vilma Vrtačnik Merčun**, prof. geogr. in soc.

Domžale, marec 2006

K A Z A L O

	<i>Stran</i>
1. Povzetek	3
2. Zahvala	4
3. Uvod: cilji raziskave, metode dela, hipoteze	4
4. Zgodovina Osolinovega mlina.....	6
5. Opis Osolinovega mlina	10
6. Organizacija dela v Osolinovem mlinu 1948-2000.....	17
7. Osolinov mlin pod okriljem različnih delovnih organizacij	18
8. Vrste žita in izdelkov ter odjemalci v različnih obdobjih	19
9. Delovni dan v Osolinovem mlinu	21
10. Način mletja žita v Osolinovem mlinu	23
11. Pogon strojev in delo z vodo	24
12. Remont ali generalno čiščenje strojev	25
13. Pripomočki v mlinu	25
14. Življenje delavcev v mlinu	26
15. Razprava	28
16. Zaključek	30
17. Literatura in viri	30
18. Priloge	31

1 POVZETEK

Ker bodo Osolinov mlin v bližnji prihodnosti podrli, sva si za cilj raziskovalne naloge zastavili raziskati tiste značilnosti in drobce iz življenja tega mlina, ki do sedaj še niso bili raziskani ali zapisani. Opuščen mlin sva natančno premerili in narisali skice posameznih prostorov, ki se nahajajo v treh etažah, vse naprave pa sva fotografirali in popisali. Osolinov mlin je po nacionalizaciji leta 1948 deset let obratoval v okviru Mlinske industrije Domžale, nato deset let kot samostojni Kmečki mlin Jarše, od leta 1968 dalje pa v okviru Kmetijskega poskusnega centra Jablje. Po denacionalizaciji leta 1995 so ga prevzeli potomci Mihaela Osolina in v njem mleli do oktobra 2000. V prvem obdobju so delavci v njem delali v treh izmenah, mlin pa se ni ustavil niti ob nedeljah. Kasneje je obratoval v eni ali dveh izmenah, vedno pa so se prilagajali potrebam strank. V mlinu so z mlinskimi stroji upravljali strojniki ali vahtarji, kot so jim rekli, žito in moko pa so pretovarjali delavci (pravili so jim rezerva), ki so bili zadolženi tudi za polnjenje in tehtanje vreč z moko. Do leta 1975 je imel mlin povratno meljavo, ki je od strojnikov zahtevala veliko znanja in pazljivosti, da so lovili zdrobe in jih vračali v valjčne stroje v ponovno mletje, dokler niso namleli moke. Pri avtomatski meljavi pa je mletje teklo samo od sebe. Delavci v Osolinovem mlinu so si med seboj pomagali in se vedno dobro razumeli. Žito in moko so tehtali pred strankami, zato se te niso pritoževale. Ker so žito takoj zamenjavali za moko, so bili bolj konkurenčni od ostalih mlinov v okolici. Ti so zato kmalu po drugi svetovni vojni propadli.

ABSTRACT

The research work deals with the so far unknown characteristics of Osolin's mill which is to be completely dismantled. We have measured the abandoned mill and drawn sketches of each room, situated on three floors. All devices have been photographed and listed. After nationalisation in 1948 the mill industry had control over the working of the mill for ten years. Then it operated as an independent "Farmer's mill Jarše" for the next ten years. After 1968 the mill was under the control of »Farmer's test center Jablje«. After denationalisation in 1995 it was taken over by the descendants of Mihael Osolin. They were running the mill until October 2000. In the first period the mill workers worked in three shifts, with the mill working around the clock. Later on, it operated in one or two shifts, according to the customer needs.

In the mill the enginemen or the so-called "vahtarji" ran the machines, whereas workers, also named "the reserves", loaded grain and flour and also filled up the bags with flour and weighed them. By 1975 the mill had reverse milling that demanded a lot of knowledge and caution for they had to catch the meal and put it back into roller machines to mill it again until flour was ground. With automatic milling machines the milling ran smoothly. The workers at the mill got on well and helped each other. They weighed the grain and flour in front of the customers so that they did not complain. Due to a quick process of converting the grain into flour, they were more competitive than the other mills in the neighbourhood. Consequently, the latter closed down soon after World War II.

2 ZAHVALA

Najlepše se zahvaljujema vsem, ki so nama pomagali pri najinem raziskovanju, predvsem pa Antonu Furarju in Stanetu Ivanetiču, nekdanjima mlinarjema, ki sta bila najina glavna informatorja o življenju in delu v Osolinovem mlinu. Zahvaljujema se Nini Bokalič, Lei Brnot in Maji Rejc, učenkam 8. c, ki so nama priskočile na pomoč pri popisu mlinskih naprav v decembru 2005. Hvala profesorici Tjaši Grobin, ki je prevedla najin povzet naloge v angleščino. Predvsem pa se zahvaljujema najini mentorici Vilmi Vrtačnik Merčun, ki nama je pomagala pri meritvah, na osnovi katerih sva narisali skice posameznih etaž mlina in naju usmerjala, da je nastala ta čudovita raziskovalna naloga.

3 UVOD

CILJI RAZISKAVE

Cilj raziskovalne naloge je bil natančno opisati opuščeni Osolinov mlin, ki danes nezavarovan stoji v Srednjih Jaršah, v prihodnjem letu pa novi lastniki mlinsko stavbo nameravajo porušiti in na njegovih temeljih zgraditi večstanovanjsko zgradbo. Zaradi tega je bil najin prvi cilj **popisati vse opuščene naprave v mlinu** in popis posredovati odgovornim v Občini Domžale z željo, da bi mlinske naprave ohranili.

Drugi cilj najine raziskovalne naloge je bil izvedeti čim več **o življenju in delu v nekdanjem mlinu**. Zanimalo naju je sam postopek mletja žita, o čemer ta trenutek še pričajo naprave v opuščenem in nezavarovanem mlinu, kot tudi to, kako so delavci v mlinu živeli. Zanimalo naju je, koliko časa je trajal delovni čas, kako so si delo razdelili, kako so se med seboj razumeli, kako so organizirali malico, kakšne so bile delovne razmere in delovne obleke, kako so poskrbeli za stranke in druge zanimivosti.

Nazadnje sva si zadali za cilj še **narisati skice posameznih etaž v mlinu**. S tem sva hoteli prikazati izgled notranjosti mlina ter razmestitev posameznih mlinskih naprav v njem. Domnevali sva, da bodo ti podatki v prihodnosti, ko mlina ne bo več, zelo dragoceni.

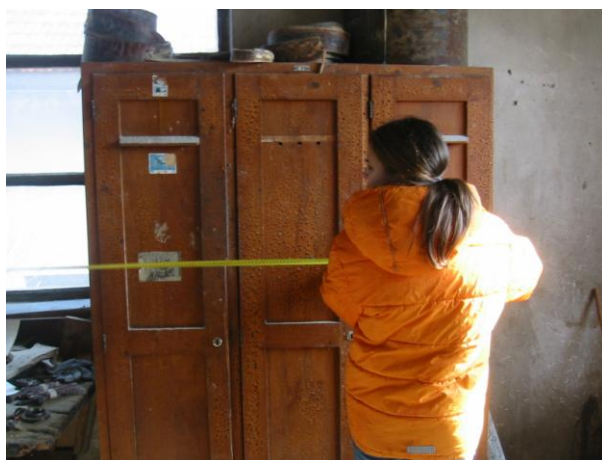
METODE DELA

Najin delovni načrt se je večkrat popolnoma spremenil. Začeli sva s pregledovanjem literature, v kateri bi bil Osolinov mlin lahko omenjen ali na kratko opisan. Najpomembnejši knjigi z opisom Osolinovega mlina sta bili Ob bregovih Bistrice (S. Stražar, 1988) in Učna pot ob Mlinščici (V. Vrtačnik Merčun, 2003). Ker sva v teh knjigah, predvsem v Učni poti ob Mlinščici, našli že veliko podatkov o Osolinovem mlinu, sva se v nadaljevanju usmerili v raziskovanje tistih značilnosti iz zgodovine mlina, ki do sedaj še niso bile raziskane in opisane.

Potem sva si, skupaj z najino mentorico, natančno ogledali opuščeni Osolinov mlin. Mlin je trenutno noč in dan dostopen vsakomur. Zadnja vrata so odstranjena, vhodna vrata v mlin pa so stalno odklenjena. Zato ni čudno, da smo v drugi etaži našli injekcijsko iglo, nož, sledove kurjenja itd., tako da ni dvoma o tem, da je mlin postal zatočišče večje ali manjše skupine narkomanov. Vedno, ko sva prišli v mlin, je bila kakšna stvar na drugem mestu kot

pri zadnjem obisku ... Vendar v mlinu nikdar nisva nikogar srečale. Kljub nelagodnemu občutku sva delo v mlinu nadaljevali. V decembru 2005 je najina mentorica organizirala popis vseh naprav v mlinu, skupaj z mlinarjem Antonom Furarjem ter s tremi učenkami 8. razreda.

Sledila je priprava na intervjuje z nekdanjimi mlinarji. Pripravili sva precej obsežen vprašalnik in obiskali oba dolgoletna mlinarja v tem mlinu. Na podlagi teh intervjujev sva izdelali povzetek, ki je objavljen v nalogi. Oba mlinarja sta vse podatke avtorizirala in tako potrdila, da so zares točni. Ko sva izvedele, da je obstojal diagram mlina, sva poizvedovale pri zadnjih mlinarjih o njem. To je bila skica Osolinovega mlina, ki je shematično prikazovala postopek mletja in povezanost mlinskih naprav pri avtomatski meljavi. Diagrama, žal, potomci Mihaela Osolina, ki so zadnji upravljali z mlinom, niso našli. Nazadnje sva se lotili še natančnega merjenja zunanosti in notranjosti mlina. Podatki so nama služili za risanje skic posameznih etaž mlina.

Slika 1: Andreja pri merjenju mlina

HIPOTEZE

Že pred začetkom raziskovanja sva o Osolinovem mlinu marsikaj vedeli. Zato so bila najina predvidevanja povezana z najinim prejšnjim poznavanjem mlina.

1. Osolinov mlin je bil sprva kmečki mlin, po 2. svetovni vojni pa je postal tedaj dokaj sodoben industrijski mlin.
2. Mlinske stroje je v preteklosti poganjalo eno veliko vodno kolo, ki je bilo vgrajeno v strugo Mlinščice, v naslednjem obdobju je naprave poganjala turbina, v zadnjem obdobju obratovanja pa elektromotor.
3. V preteklosti so mlele mlinske naprave na kamne, potem, ko ga je prevzel Mihael Osolin, pa so mleli valjčni stroji na mlinske valjčke.
4. Način dela oziroma mletja se skozi čas ni bistveno spreminjal. Potekal je verjetno po naslednjem zaporedju: tehtanje žita – po potrebi skladiščenje žita – čiščenje žita – mletje žita – polnjenje vreč z moko – oddajanje ali po potrebi skladiščenje moke.
5. Delovni čas mlinarjev se je spreminjal in je bil med drugim odvisen tudi od tega, v okviru katere organizacije je mlin deloval.
6. Število delavcev v mlinu in zadolžitve posameznega delavca se skozi čas niso bistveno spreminjale. Vedno je bil za mletje potreben mlinar ali strojnik, ki je imel svoje pomočnike. Koliko ljudi je bilo zaposlenih v mlinu, je bilo bolj odvisno od delovnega časa obratovanja mlina, pa tudi od načina natovarjanja in raztovarjanja žita in moke.

7. Stranke so sprva verjetno sprejemali kar v mlinu, kasneje pa v pisarni. Najprej so stranke odnašale moko le v vrečah, v zadnjem obdobju pa so sipali moko v razsutem stanju v cisterne pekov.

O načinu dela in življenja delavcev v Osolinovem mlinu pa sva predvidevali naslednje:

1. Življenje in delo v mlinu je bilo težko, saj so bili delavci odvisni od mlinskih naprav, ki so zahtevale, da so bili mlinarji stalno pozorni na njihovo delovanje. Delovne razmere so bile verjetno posebej težke pozimi, saj mlin ni bil ogrevan.
2. Medsebojni odnosi v mlinu so bili odvisni od ljudi, ki so v njih delali. Če so bili ljudje razumni in prijazni drug do drugega, potem so bili njihovi medsebojni odnosi dobri in jim je bilo prijetno delati. Prav gotovo pa so morali biti prijazni do strank, sicer so jih izgubili.
3. Samo delo je bilo posebej zahtevno do takrat, ko so imeli povratno meljavo.
4. Delavci so imeli v posameznih letnih časih tudi dosti dela z Mlinščico. Posebno zahtevno obdobje je bila jesen, ko so morali z rešetk pobirati listje, pa pozimi, ko je voda začela zmrzovati.
5. Čiščenje mlina je bilo eno od vsakdanjih opravil v mlinu. Ker so v mlinu pridelovali hrano, so verjetno morali biti na čistočo še posebej pozorni.
6. Mlinarji so imeli posebne pripomočke za čiščenje mlina ter za prevažanje vreč. Vse drugo delo so opravljali mlinski stroji. Verjetno so imeli tudi pripomočke za šivanje jermenov in vreč.
7. Posebni dogodki so bili verjetno povezani tako s strankami kot z osebnimi značilnostmi delavcev. Možne so bile tudi delovne nesreče.

4 ZGODOVINA OSOLINOVEGA MLINA

Na tem mestu je majhen lesni mlin obratoval že pred letom 1825. Njegov lastnik je bil Gregor Zalokar, ki je bil tedaj tudi lastnik Zalokarjevega mlina v Zgornjih Jaršah. V nadaljnjih sto letih se je v njem zamenjalo več lastnikov. Leta 1834 ga je prevzel Mihael Pirnat, 1866 Jakob Majdič, 1893 Ivana Majdič poročena Šarc. V tistem času jim je večkrat pomagal Peter Majdič, lastnik velikega valjčnega mlina v Jaršah, ki je bil z njimi v sorodu. Ob ustanovitvi Vodne zadruge 1899 je Ivano Majdič, poročeno Šarc, zastopal njen mož Ivan Šarc. Takrat je bila moč njihovih vodnih naprav 19 konjskih moči (Zapisnik o ustanovitvi Vodne zadruge, 1899).

Leta 1900 je lastnik mlina postal Jože Velkavrh, leta 1911 pa Terezija Velkavrh. Naslednji lastniki so bili Janez Vavpotič iz Preserij, Jurij Vavpotič iz Preserij, 1916 pa Viktor Velkavrh. Zaradi pijančevanja in zapravljenosti je mlin kmalu opustil in v njem samo stanoval. Leta 1932 je mlin zasegla Kmetiska posojilnica za ljubljansko okolico (Vrtačnik Merčun, 2003, str. 35).

Slika 2: Pogled na Osolinov mlin z Mlinske ceste v marcu 2000, ko je mlin še obratoval (Učna pot, 2003)

14. aprila 1934 je mlin kupil Mihael Osolin iz Domžal, ki ga je najprej preuredil za mletje kamnin in za pralnico kremenčevega peska. Ob komisijskem ogledu preurejene čistilnice kremenčevega peska leta 1934 so ugotovili, da je v strugi Mlinščice vgrajeno leseno vodno kolo, premera 5,2 metra, široko 1,85 metra, lopatice pa so bile globoke 0,45 metra. Kolo je bilo izdelano za vodni pretok $2,3 \text{ m}^3/\text{s}$, vodnega strmca je bilo 1,64 metra. Ob normalnem vodnem pretoku je moč vodnega kolesa znašala 19 konjskih moči (enako kot leta 1899). Vodno kolo je poganjalo drobilnik, pralni stroj, boben za mletje kremenčevega peska in sejalni stroj (Vrtačnik Merčun, 2003, str. 35).

Sliki 3 in 4: Mihael Osolin pred drugo svetovno vojno. Arhiv Ivanke Zabukovec (povzeto po knjigi Učna pot, 2003, str. 35)

Po nekaj letih je Mihael Osolin mletje in pralnico kremenčevega peska opustil. Leta 1938 je mlin preuredil v sodoben valjni mlin za industrijsko mletje žita. Mlevske stroje je kupil v opuščenem Polakovem mlinu v Radohovi vasi (Šentvid pri Stični), elevatorje in transmisijo pa v opuščenih Majdičevih mlinih v Kranju in Celju. Mlin so trije mizarji in drugi obrtniki obnavljali dve leti. Ker vodna moč ni zadoščala, je vgradil še elektromotor in ga priključil na nizkonapetostno omrežje rodiške transformatorske postaje. V mlin je dal vgraditi dvojni valjni stroj, enojni valjni stroj, stroj za mletje koruze, stroj za zdrob, mešalni stroj za moko,

mešalni stroj za otrobe, dinamo za razsvetljavo mlina in nekatere pomožne naprave (Vrtačnik Merčun, 2003, str. 35 – 36).

Slika 5: Vodno moč so izkoriščali do okrog 1955. Od takrat dalje pa neizkoriščena odteka mimo mlina.

Slika 6: Za Osolinovim mlinom sta še do leta 2000 Stala dva 200-tonska silosa za žito (Učna pot, 2003)

Mihael Osolin je najprej mlel za nekega trgovca v Ljubljani. Žito, ki ga je sam kupoval v Banatu, so po železnici dostavljali v Domžale, od tam pa so ga z domačimi konji in tovornim avtomobilom prevažali v mlin. Kasneje je moko prodajal v glavnem okoliškem trgovcu. Da bi čimbolj izkoristil vodni padec, je leta 1938 kupil Francisovo turbino z 42 konjskimi močmi. Vgrajevati so jo začeli leta 1941. Poleg tega je Mihael Osolin dal zabetonirati oba bregova Mlinščice navzgor do Zalokarjevega mlina, kar je bilo dokončano v letu 1942. Ob nemški okupaciji se je Mihael Osolin odselil v Ljubljano, vodstvo mlina pa je moral izročiti nemškemu komisarju. V mlinu sta bila zaposlena tudi Osolinova hči Frančiška in njen mož Ivan Zorman, ki sta med vojno k mlinu dogradila skladišče za žito. Po končani drugi svetovni vojni je mlin spet prevzel Mihael Osolin, a ne za dolgo. Leta 1948 so neznanci razbili skladiščna okna, da je ogromno žita steklo v Mlinščico, Osolina pa so pod obtožbo, da posluje negospodarno, zaprli. Tako so mu mlin odvzeli in ga nacionalizirali. Od leta 1948 do 1958 je mlin obratoval v okviru Mlinske industrije Domžale. V njem je bilo zaposlenih sedem delavcev, ki so delali v dveh izmenah. Od 1958 do 1968 je mlin obratoval kot samostojni Kmečki mlin Jarše, od 1968 do 1995 pa v okviru Kmetijskega poskusnega centra Jablje. V tem času so bili v mlinu zaposleni štirje delavci. Po letu 1991, ko je bila dana možnost denacionalizacije, so potomci Mihaela Osolina sprožili denacionalizacijski postopek. Leta 1995 je mlin končno prišel v last potomcev Mihaela Osolina. (Vrtačnik Merčun, 2003, str. 36).

Slika 7: Kolo za vodno turbino še danes sameva v strojnici mlina.

Mlin je bil zgrajen v treh etažah. Na vrhnji etaži je obratovalo šest planskih sejal. Mlinske naprave je poganjal elektromotor z močjo 30 kilovatov. V mlinu je mlelo pet parov valjčkov in en par kamnov (do leta 1975, potem pa so namesto njega vgradili še en valjni stroj) ter ovsenar za ječmen. Mleli so prineseno in predvsem kupljeno žito, ki so ga hranili v dveh 200-tonskih silosih za mlinom. Silosa sta bila zgrajena v letih 1976-1977. Od leta 1974 dalje so se usmerili v mletje rži, poleg tega so mleli za Kolinsko iz Ljubljane in Eto Kamnik še česen, fižol in gorčico. V zadnjem obdobju, po denacionalizaciji, so mleli rž in pšenico v polnovredno moko. Zaradi nespodbudnih cen moke na tržišču se mletje ni več splačalo, zato so mlin v oktobru 2000 opustili. Nekaj naprav so prodali (med njimi oba silosa). V strugi Mlinščice so ohranjene pregrade, zapornice in rešetke (Vrtačnik Merčun, 2003, str. 36).

ZGODOVINSKI PREGLED LASTNIKOV OSOLINOVEGA MLINA

Na podlagi omenjene literature in ustnih virov lahko kratek povzetek strneva v naslednjo časovno preglednico lastnikov Osolinovega mlina.

Obdobje	Lastnik	Drugi podatki
Pred 1825 – 1834	Gregor Zalokar	Majhen lesen mlin
1834 – 1866	Mihael Pirnat	/
1866 – 1893	Jakob Majdič	Mlinu se je reklo Pri Gašperju v Jaršah.
1893 – 1900	Ivana Majdič por. Šarc	Moč 19 KM, Peter Majdič jim je pomagal iz denarnih težav, ker so slabo gospodarili.
1900 – 1911	Jože Velkavrh	/
1911 – 1912	Terezija Velkavrh	/
1912 - ...	Janez Vavpotič iz Preserij	/
... - 1916	Jurij Vavpotič iz Preserij	/
1916 – 1932	Viktor Velkavrh	Zaradi pijančevanja mlin opustil, samo stanoval
1932 – 1934	Kmetska posojilnica za ljubljansko okolico	/
1934 – 1941	Mihael Osolin iz Domžal	Preuredil za mletje kamnin in pralnico kremenčevega peska, 1934 leseno vodno kolo 5,2 m premera, široko 1,85 m, lopatice globoke 0,45 m, vodni pretok 2,3 m ³ /s, strmec 1,64 m, moč vodnega kolesa 19 KM, drobilnik, pralni stroj, boben za mletje peska in sejalni stroj. Po nekaj letih opustil. Leta 1938 je mlin preuredil v

		sodoben valjčni mlin za industrijsko mletje žita. Za pogon vgradil veliko vodno kolo in elektromotor, priključil na rodiško transformatorsko postajo. 1938 kupil Francisovo turbino z 42 KM.
1941-1945	Nemški komisar	Osolin se je odselil v Ljubljano, vodstvo je prevzel nemški komisar. Frančiška in Ivan Zorman sta dogradila skladišče za žito.
1945-1948	Mihael Osolin	1948 so ga pod pretvezo vzeli in ga nacionalizirali, Osolina pa zaprli.
1948-1958	Mlinska industrija Domžale	7 delavcev delalo v dveh izmenah
1958-1968	Kmečki mlin Jarše	4 delavci
1968-1995	Kmetijski poskusni center Jablje	4 delavci
1995-2004	Bojan Zorman in Ivanka Zabukovec, potomci Mihaela Osolina	Denacionalizacija in prehod mlina v last potomcev Mihaela Osolina: poleg lastnikov je v njem delal še Milan Blaž, zet Ivanka Zabukovec. Mleli so do oktobra 2000. Kasneje je so nekaj naprav odprodali ter iskali kupca za opuščeno stavbo.
Od 2005 dalje	Iztok Golob in Tanja Hostnik Golob*	Nova lastnika nameravata opuščeno mlinsko stavbo podreti. V tem času pridobivata dovoljenja za gradnjo nove večstanovanjske zgradbe.*

*ustni vir Anton Košenina

5 OPIS OSOLINOVEGA MLINA

Natančen popis vseh naprav, ki je nastal v decembru 2005, je v prilogi raziskovalne naloge. Na tem mestu bova opisali razporeditev naprav v mlinu.

MLINSKA STAVBA

Mlinska stavba se nahaja ob Mlinski cesti v Srednjih Jaršah. Mimo mlina teče umetni potok, ki mu domačini pravijo Mlinščica. Ker je ob Kamniški Bistrici še več drugih mlinščic, je to Homška Mlinščica.

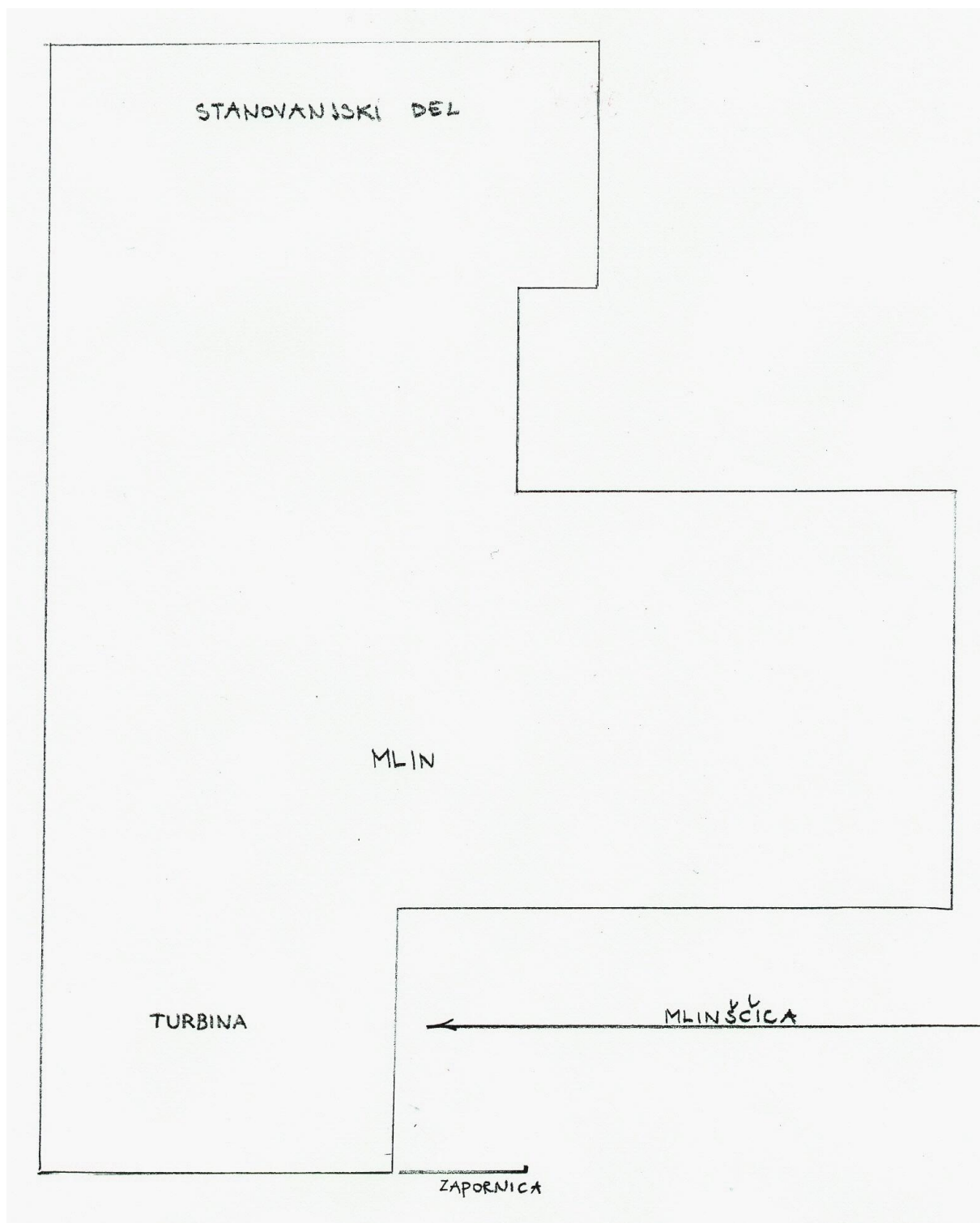

Slika 8: Severni del mlina in Mlinščica

Slika 9: Stanovanjski del na zahodni strani mlina

Mlinska stavba je zgrajena v treh etažah. V pritličju je bilo poleg mlina v preteklosti še stanovanje, ki pa je bilo v zadnjih desetletjih prazno. V pritličju stanovanjskega dela z mlinske strani je bila pisarna in garderobe za delavce. Nad stanovanjskim delom je bilo skladišče za moko. Osrednji del mlinske stavbe se sestoji iz dveh velikih prostorov. Severni prostori so bili v vseh treh etažah večinoma namenjeni skladiščenju žita, v južnih delih etaž pa so (bile) mlinske naprave (skica 1).

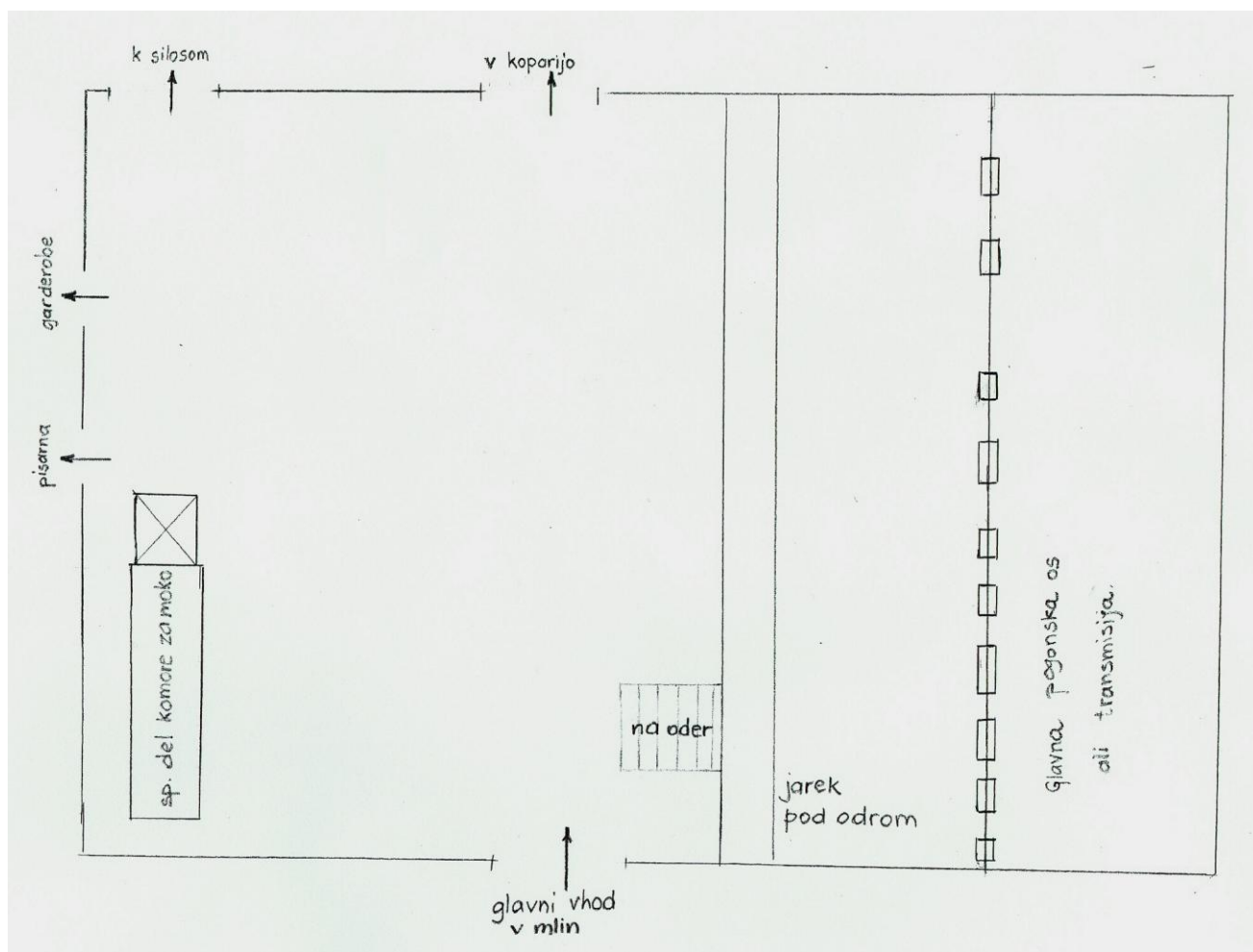

Skica 1: Tloris Osolinovega mlina

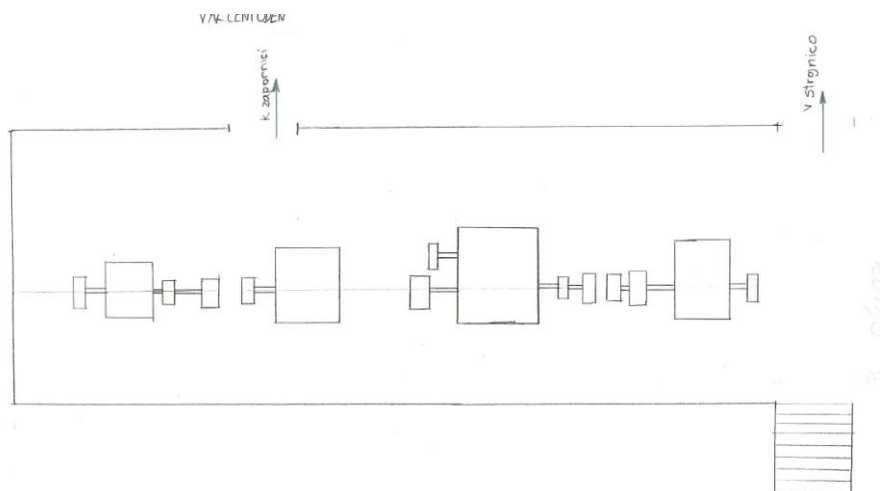
PRITLIČJE IN PRVA ETAŽA: »VALJCENPODEN« IN KOPARIJA S SKLADIŠČEM

Z južne strani stavbe skozi glavni vhod vstopimo v mlin. Na levi strani ob steni zagledamo najprej veliko komoro za moko. Vidimo samo spodnji, koničast del velike komore. Za njo so vrata v pisarno in poleg njih vrata v garderobe. Naprej, na severozahodnem koncu pritličnega prostora je stranski vhod, ki je nekoč vodil k silosom, na severnem delu prostora, nasproti vhodu, pa je vhod v sosednji prostor ali koparijo. Na desni strani pritličnega prostora se nahaja 120 cm od tal dvignjen oder, na katerem so štirje valjni stroji. Imenovali so ga »valjcenpoden«. Pod odrom, 80 cm pod nivojem tal, se nahaja osrednja pogonska os ali transmisija (skica 2).

Na »valjcenpoden« vodijo lesene stopnice, v nadaljevanju teh pa je vhod v strojnico. V njej so se nahajali elektromotor, omare za orodje in velika jeklena jermenica, ki je le zgornji del Francisove turbine (skica 3). Z »valjcenpodna« vodijo lesene stopnice na drugo etažo, po njihimi pa so vrata k zapornici na Mlinščici.

Skica 2: Pritličje mlina z jarkom pod »valjcenpodnom«

Skica 3: »Valjcenpoden« z valjčnimi stroji

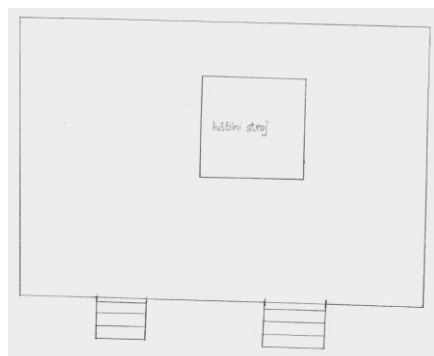

Slika 10: Anton Furar pri čistilnem stroju v kopariji.

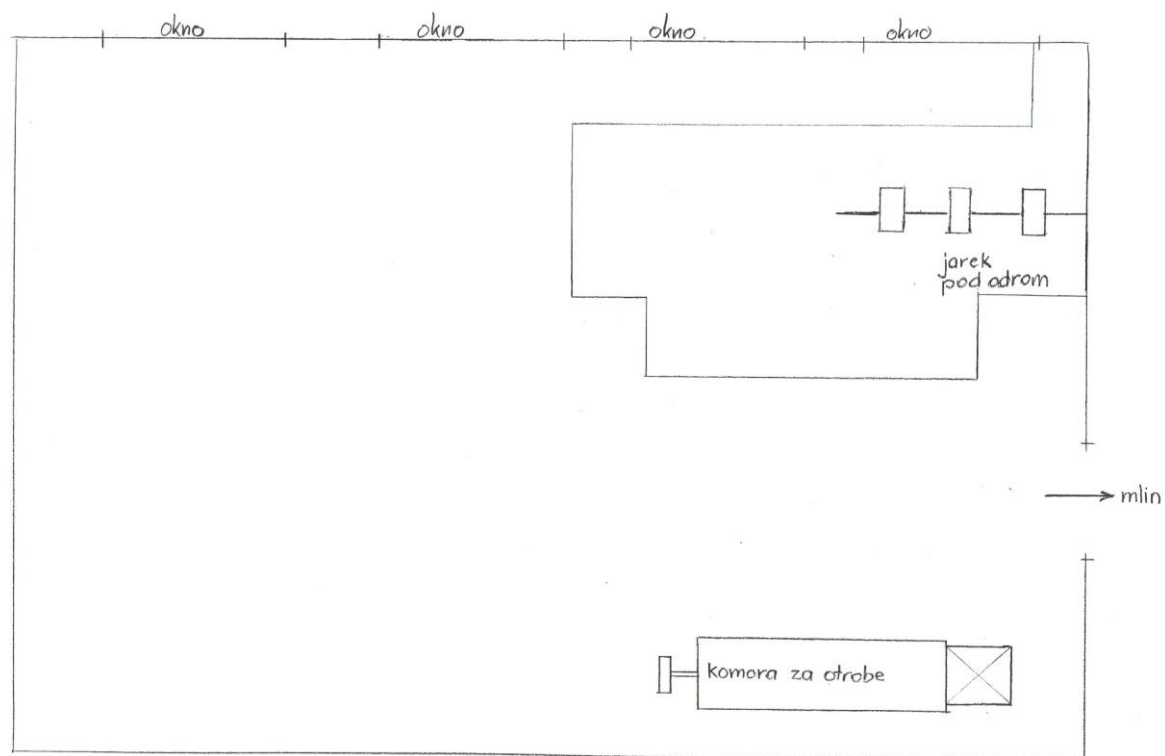

Slika 11: Osrednja pogonska os ali transmisija

Ko vstopimo v koparijo, na levi strani ob zidu vidimo spodnji koničast del velike komore za otrobe, na desni pa je 120 cm od tal dvignjen oder, na katerem so bili čistilni in luščilni stroji. Pod odrom se v jašku iz prvega prostora nadaljuje transmisija. Preostali del velikega prostora je danes skoraj prazen, v preteklosti pa je bilo tukaj skladišče za žito (skica 4).

Skica 4: Oder z luščilnim strojem v kopariji

Skica 5: Koparija in skladišče za žito

Slika 12: Komora za moko

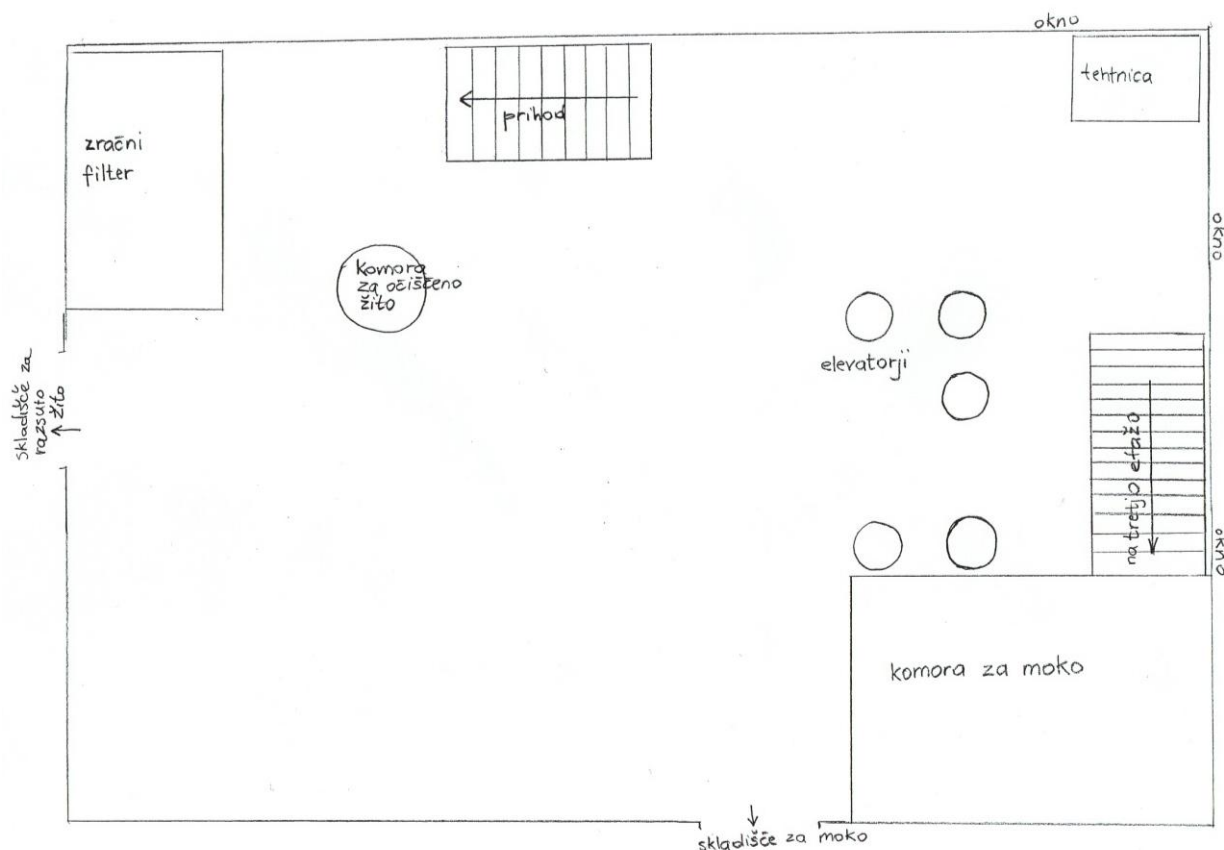

Slika 13: Komora za otrobe

DRUGA ETAŽA – »VAHTPODEN« IN SKLADIŠČA

Po lesenih stopnicah, ki vodijo navzgor od »valjenpodna« pridemo na drugo etažo. Ta je danes precej prazna, v preteklosti pa je bila preprejena s cevmi in posebnimi mizami, pod katerimi so polnili vreče z moko in drugimi izdelki in polizdelki. Danes se na »vahtpodnu« nahaja novejša 50-kilogramska tehtnica, komora za rezervno očiščeno žito, zračni filter in komora za moko, ki se nadaljuje s prve etaže oziroma pritličja. Na zahodni strani »vahtpodna« so vrata v skladišče za moko, ki je nad nekdanjim stanovanjem. Druga vrata, na

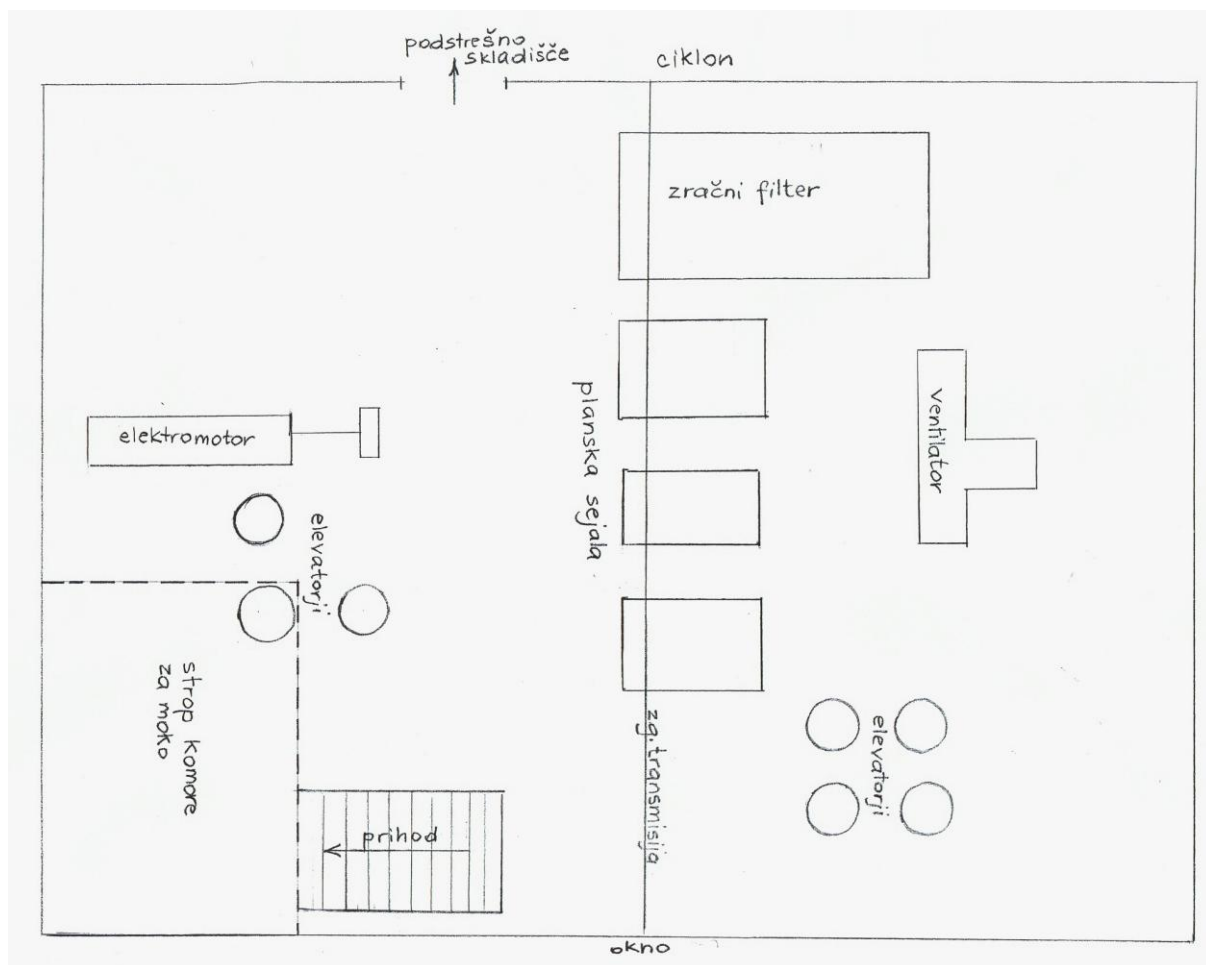
severni strani, pa vodijo v skladišče za žito in h komori za otrobe, ki se nadaljuje iz koparije. Prostor je temačen, ker so bila velika okna tukaj zazidana. Iz skladišča za žito vodijo stopnice navzdol v koparijo in spodnje skladišče za žito (skica 6).

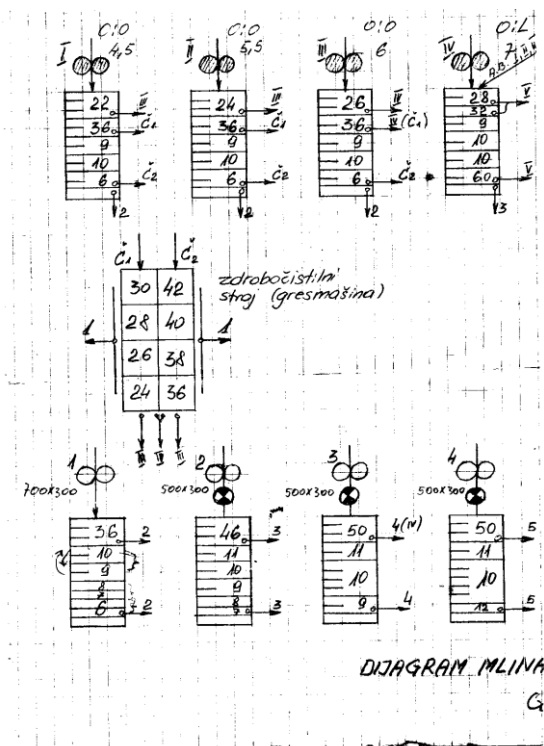
Skica 6: Druga etaža mlina – »vahtpoden«

TRETJA ETAŽA – »PLANSIHTERPODEN« IN SKLADIŠČA

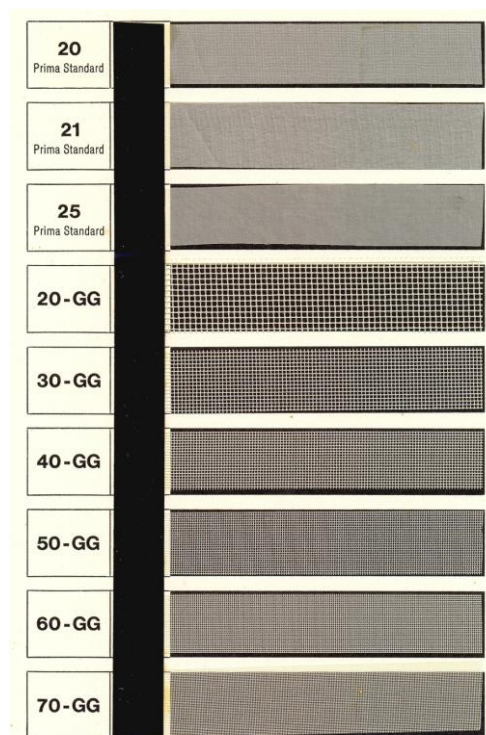
Lesene stopnice iz »vahtpodna« pripeljejo na tretjo etažo nad komoro za moko. Nahajamo se na podstrešju mlina. Na sredino ostrešja je pritrjena zgornja pogonska os ali zgornja transmisija. Nanjo so vezana tri dvojna planska sejala, ki se nahajajo v sredini prostora pod njo. Pod streho v bližini lesenih stopnic se je nahajal manjši elektromotor za pogon polža in elevatorja za polnjenje cistern. Vzhodno od prvega in drugega planskega sejala se nahaja velik ventilator, katerega cevi premera 50 cm vodijo na različne strani. Poleg zadnjega, najbolj severnega dvojnega planskega sejala se nahaja zgornji del zračnega filtra, ki se nadaljuje z druge etaže. Zraven filtra so vrata v drugi velik prostor tretje etaže. V tem je bil na desni strani velik ciklon (bil je v čistilnici, ko niso imeli cedila in filtra). V njem se je material ločeval od vetra. Danes je razstavljen leži na levi strani prostora. Nad njim pušča streha in je zaradi tega vse razmočeno. V nadaljevanju tega velikega podstrešnega prostora je bilo skladišče za žito (skica 7).

Skica 7: Tretja etaža mlinu – »sihterpoden«

Slika 14: Diagram planskih sejala za mlin »Trebević« v Sarajevu (arhiv A. Furarja)

Slika 15: Katalog svil in gaz za planska sejala. (arhiv A. Furarja)

6 ORGANIZACIJA DELA V OSOLINOVEM MLINU OD 1948 DO 2000

V različnih obdobjih obratovanja mlinu so delali delavci v eni ali več izmenah. Od dolžine obratovalnega časa in od organizacije dela pa je bilo odvisno, koliko delavcev je delalo v mlinu, kar nam prikazuje spodnja preglednica.

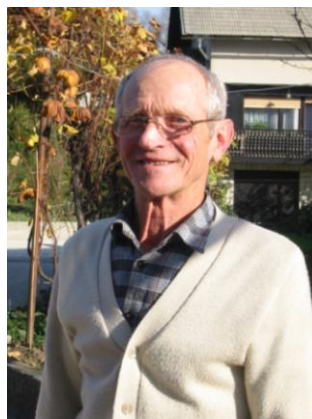
Obdobje Skupno število zaposlenih	Dopoldanska izmena 6.00-14.00	Popoldanska izmena 14.00-22.00	Nočna izmena 22.00-6.00
Mlinska industrija Domžale (do leta 1948-1958) Povratna meljava Zaposlenih 7 delavcev	Obratovodja 1 strojnik 2 delavca	1 strojnik 1 delavec	1 strojnik * delali vse dneve, tudi ob nedeljah
Kmečki mlin Jarše (1958 do 1968) Povratna meljava Zaposleni 4 delavci	2 strojnika 2 delavca (delala sta samo dopoldne)	1 strojnik je podaljšal delo v popoldanski čas, ali pa sta strojnika delala vsak 12 ur.	/ * po potrebi delali tudi ob nedeljah
Kmetijski poskusni center Jablje (1968-1995) Od 1975 avtomatski mlin Zaposleni 4 delavci	1 strojnika 2 delavca	1 strojnik	/
Osolinov mlin v Jaršah (1995-2000) Avtomatski mlin Zaposleni 3 delavci	1 strojnik 1 delavec (tudi šofer) knjigovodkinja	/	/

DELAVCI V OSOLINOVEM MLINU

Delavci v mlinu so bili večinoma stalni. Stane Ivanetič je v Osolinovem mlinu delal 37 let, Anton Furar pa 29 let. Anton Furar je delal leta 1953 in od 1963 do upokojitve leta 1991. Še kasneje, ko je bil že upokojen, je prišel v Osolinov mlin večkrat pomagat mlinarju Milanu Blažu, da se je ta uvedel v mlinarstvo. Občasno so imeli tudi vajence, ki so se učili za mlinarje. Uvajala sta jih Anton Furar in Stane Ivanetič. Pokazala sta jim vse naprave in jih počasi uvajala v delo. V mlinu sta dolgo časa delal tudi Srečo Prelovšek z Vira. Imeli so tudi knjigovodkinjo, ki je skrbela za izračun plač in knjigovodstvo (preglednica spodaj). Delo v mlinu so po letu 1995 prevzeli Osolinovi potomci. Za strojnika se je odlično usposobil Milan Blaž, druga dela vključno z razvažanjem moke, pa opravljal Bojan Zorman, sin Osolinovega vnuka Janeza Zormanana.

Slika 16: Stane Ivanetič je v Osolinovem mlinu delal 37 let.

Slika 17: Anton Furar je v Osolinovem mlinu delal 29 let.

ADMINISTRATIVNA IN RAČUNOVODSKA DELA V MLINU

Obdobje	Delovna opravila
Mlinska industrija Domžale 1948-1958	Knjigovodkinja je bila iz uprave Mlinske industrije Domžale na Viru.
Kmečki mlin Jarše 1958-1968	Delovna organizacija je bila samostojna, za administrativna in računovodska dela so imeli vedno honorarno zaposleno eno knjigovodkinjo (nazadnje je bila to Matilda Mrak iz Preserij).
Poskusni kmetijski center Jablje 1968-1995	Knjigovodkinja uprave Kmetijskega poskusnega kmetijskega centra Jablje.
Osolinov mlin v Jaršah 1995-2000	Knjigovodska in računovodska dela je opravljala Osolinova vnukinja Ivanka Zabukovec.

7 OSOLINOV MLIN POD OKRILJEM RAZLIČNIH DELOVNIH ORGANIZACIJ

Mlinska industrija Domžale

Po nacionalizaciji leta 1948 je Osolinov mlin obratoval v okviru podjetja Mlinska industrija Domžale. V njem je delalo sedem delavcev v treh izmenah (dopoldanski, popoldanski in nočni). Mlin je tako obratoval 24 ur na dan. Moka, ki se je namlela, je šla v komore za moko. Ko sta zjutraj delavca prišla v službo, sta polnila vreče z moko in jih tehtala. Potem pa je moral biti zraven mlinar strojnik, ki jim je pomagal vezat vreče. Moko so takrat spravljali v vreče iz jute. Delavca sta v času Mlinske industrije poleg dela v mlinu hodila na železniško postajo, kjer sta pretovarjala žito (s polžem). O naročilih in delu je odločala uprava Mlinske industrije na Viru. V tem obdobju so delali vse dni v tednu, tudi ob nedeljah. Nikoli niso bili prosti. Po drugi svetovni vojni še ni bilo zakonske zaščite delavca. Lahko so delali noč in dan. Takrat je tudi vsepovsod manjkalo kruha. Mlini so imeli majhne kapacitete, nekaj mlinov je bilo že opuščениh, ostali pa so bili polno zaposleni.

V **Kmečkem mlinu Jarše** so bili zaposleni štirje delavci: dva visoko kvalificirana mlinarja ali strojnika in dva delavca (rekli so jima rezerva). Delovni čas so imeli včasih samo dopoldne, včasih pa v dve izmeni. Če je bilo veliko dela, sta strojnika delala vsak po 12 ur. Delavci (rezerva) so vedno delali samo dopoldne, ko so moko spravljali v vreče ali »basali«, kakor so rekli. Takrat so mleli predvsem za kmete, malo pa tudi za trgovine. Kmetje so prihajali od daleč in včasih se je pred mlinom nabrala dolga vrsta kmečkih voz. Žito so samo menjavali za moko, ker so imeli zadosti rezervne pšenične moke. Zato so imeli v Osolinovem mlinu veliko dela, ostali mlini, ki niso imeli moke za zamenjavo z žitom, pa so začeli propadati. Osolinov mlin je bil zaradi tega v tistem času huda konkurenca privatnim mlinom. Kmečki mlin Jarše je bil samostojna občinska delovna organizacija. Nekateri mlini pa so bili takrat tudi obrtniški npr. Kraljev mlin v Radomljah ali Slabičev mlin v Spodnjih Jaršah.

Kako je prišlo do združitve s Kmetijskim poskusnim centrom Jablje?

Kot smo omenili, sta v Kmečkem mlinu Jarše v mlinu delala dva kvalificirana mlinarja, ki pa nista bila poslovneža. Direktor Avšič iz Poskusnega kmetijskega centra v Jabljah pa si je močno prizadeval, da bi se jim pridružili. Združitev je bila bolj politične narave.

Pod **Kmetijskim poskusnim centrom Jablje** od leta 1968 dalje so delali enako, le da so knjigovodska in računovodska dela opravljali na upravi v Jabljah. V mlinu pa so isti štirje delavci delali še naprej. Med tem, ko so morali strojniki delati tudi ponoči, delavcema tega ni bilo treba. Dva strojnika sta vodila vse delo v mlinu. Eden od strojnikov je po potrebi podaljšal delo po 14. uri, enkrat eden, drugič drugi. Delati je bilo treba toliko časa, da je bilo vse žito zmleto. Po potrebi so delali tudi ob nedeljah.

Po letu 1995, po denacionalizacijskem postopku so mlin prevzeli Osolinovi potomci. **Osolinov mlin v Jaršah** je bil takrat že avtomatski, tako da je zadostoval en usposobljen strojnik za vse delo v mlinu. Za razvažanje žita in moke je skrbel drugi delavec, ena delavna moč pa je bila potrebna za računovodska in knjigovodska dela. Uradno so delali samo v dopoldanskem času, vendar so se prilagajali dobaviteljem in svojim strankam. Ti so bili večinoma peki, ki so s cisternami za moko običajno prihajali v mlin zgodaj zjutraj.

8 VRSTE ŽITA, MLINSKI IZDELKI IN ODJEMALCI TEH V POSAMEZNIH OBDOBJIH

V posameznih obdobjih se je spreminjala tudi usmerjenost mlina. Sprva so mleli vse vrste žita, kasneje so se preusmerili predvsem na mletje ržene moke in v zadnjem obdobju ržene in polnovredne pšenične moke. Razlogi za preusmeritve so bile predvsem tržne narave. Osolinov mlin je bil prvi mlin v Sloveniji, ki se je usmeril v mletje ržene moke. Kasneje pa je imel še več posnemovalcev. Ko so mleli za kmete, so žito pripeljali kmetje sami. Kasneje, ko so se usmerili v mletje rži, so rženo zrnje dobivali iz tovarne Lek Mengeš.

Obdobje Delovni čas	Vrste žita	Vrste mlinskih proizvodov	Odjemalci
Mlinska industrija Domžale 1948-1958	Pšenica, nekaj časa tudi koruza	Vse vrste pšenične moke in koruzni zdrob	Za pekarnice in trgovine

Kmečki mlin Jarše 1958-1968	Pšenica, koruza, proso, rž, ječmen (samo enkrat za Kolinsko), ajda, česen, gorčica	3 vrste pšenične, 2 vrsti koruzne, ržena in ajdova moka, koruzni zdrob, soržna moka (nekaj časa mešano pšenica in rž)	Za kmete, za Kolinsko (ječmenov slad)
Kmetijski poskusni center Jablje 1968-1995	Rž, fižol (pečen ali kuhan), pražena pšenica	Ržena moka, mlet fižol, gorčica, pšenična rjava moka	Za peke in tovarni Kolinska Ljubljana in Eta Kamnik
Osolinov mlin v Jaršah 1995-2000	Pšenica, rž	Polnovredna pšenična in ržena moka	Za peke

VRSTE PŠENIČNE MOKE, OTROBI IN RŽENA MOKA

Otrobov prva povojna leta niso veliko »delali« zato, da smo dobili boljši **izplen** ali izkoristek žita. V tem času so namleli veliko črne moke, posebej pa so mleli belo moko. Moka tipa 500 je bela moka, moka tipa 1000 je enotna ali črna moka. Moka tipa 400 je tudi bela, lahko je ostra ali mehka. Črna moka je nekoliko manj bela, ker ima zmlete tudi otrobe, ki pridejo iz ovojnice žita. V njej je veliko vitaminov in balastnih snovi, zaradi česar je ta moka bolj zdrava. Ostra moka je bolj zrnata, mehka pa je čisto gladka. Za krofe se uporablja ostra moka, prav tako za žgance. Mleli so tudi moko tipa 800, ki je nekoliko temnejša od tipa 500. Ko se je povojno pomanjkanje že malo uneslo, so nekateri enotno moko sejali, da so dobili otrobe. Dokler pa je bilo še pomanjkanje, je bila vsaka moka dobra. Iz rži so dobili zelo temno moko, kruh iz nje pa je nekoliko kiselkast.

AJDOVA IN KORUZNA MOKA

Podobno so delali ajdovo moko, ki je bila bolj ostra, da je bila dobra za žgance. Ajda nima lepka, zato so poparili moko, podobno tudi koruzno moko. Kadar so mleli koruzo, so mleli koruzno moko in istočasno »delali« koruzni zdrob (za polento).

»ZABOJA«, »OBOJA« ali »PRAŠIČJA KRMA«

Za živino so kmetje v mlin pripeljali malo ječmena, pšenice in koruze. Vse to so potem mlinarji zmleli na mlinski napravi na kamen in dobili krmilo za živino. Jeseni je bilo tega mletja zelo veliko, toliko, da niso mogli vsega sproti zmleti. Ko so mleli ječmen za slad, so ječmenove otrobe uporabili za krmilno moko.

PRODAJA MOKE

Težav z oddajo otrobov in moke niso imeli. Ko so mleli v okviru Mlinske industrije Domžale, je za prodajo moke skrbela uprava na Viru. Ko so bili samostojni Kmečki mlin Jarše in v okviru Kmetijskega poskusnega centra Jablje, je za prodajo skrbel Stane Ivanetič. Vozil se je po Sloveniji, pa tudi po Hrvaški in Srbiji ter zbiral naročila. Poleg tega so prihajali v mlin kmetje iz okoliških krajev. Najbolj oddaljeni kmetje so prišli iz Moravske doline, Trojan, Izlak, Ožbolta, prihajali pa so tudi iz Most, Mengša, Loke in Trzina.

CENIK ZA MLINSKE IZDELKE

Cenik za moko in druge mlinske izdelke je bil potrjen in overovljen na občini. Denar so odnašali na banko in sicer vsak teden po dvakrat ali trikrat. Zaslužek za mletje je bila običajno mlinska merica, ki je znašala 11% od prinesenega žita. 2% je bilo priznано kolo, 10% pa je

bilo od žita. Kmetje so mlinarjev zaslužek lahko plačali z moko ali z denarjem. Moko, ki so jo dobili z mlinsko merico, so morali prodati.

9 DELOVNI DAN V OSOLINOVEM MLINU

DELOVNI ČAS

Delovni čas se je v posameznih obdobjih spreminjal, predvsem pa se je prilagajal razmeram. V prvem povojnem obdobju, v času Mlinske industrije Domžale, ko je moko povsod primanjkovalo, je bil mlin v obratovanju noč in dan, tudi ob nedeljah. Ko so bili Kmečki mlin Jarše, so delali dopoldne, eden od strojnikov pa je vedno podaljšal v popoldanski čas. Če je bilo dela veliko, so delali po 12 ur, po potrebi pa tudi ob nedeljah. Podoben delovni čas so imeli v času, ko so mleli pod okriljem Kmetijskega poskusnega centra Jablje. V zadnjem obdobju so uradno delali samo v dopoldanskem času, po potrebi pa so delovni čas prilagajali svojim strankam, ki so bili tedaj v glavnem peki. Ti so pogosto prihajali po moko zgodaj zjutraj, po koncu svojega nočnega delovnega časa.

ZADOLŽITVE DELAVCEV

Ko so delavci prišli v službo, so se najprej preoblekli v delovne obleke. Nato se je vsak lotil svojih delovnih obveznosti.

Strojniki ali vahtar, kakor so mu po domače tudi rekli, ker je pazil ali vahtal na stroje, je zjutraj takoj začel mleti. Mlin se v času Mlinske industrije Domžale sploh ni ustavil. Ko so imeli še vodni pogon strojev (do leta 1970), je strojnik najprej spustil zapornico, lopatice turbine pa so morale biti zaprte, da voda ni tekla skozi. Za zapiranje je bilo na »valjcenpodnu« pred lesenimi stopnicami železno kolo, s katerim je strojnik lopatice turbine odpiral ali zapiral. Ko se je voda v jezu nabrala ali »našponala«, kakor so rekli, je strojnik pognal turbino. Potem je potreboval predvsem zelo občutljiva ušesa, da je slišal oziroma nadziral, če vsi stroji dobro obratujejo. Za to je bil usposobljen. In kaj je bilo lahko narobe? Lahko je kakšen jermen padel z jermenice in stroj ni imel pogona. Turbina se je v jesenskem času rada mašila. Še posebno pogosto pa so se zamašile rešetke pred turbino, zato jih je bilo treba stalno čistiti. To je bilo težko delo, še posebno zato, ker so imeli pri Osolinu navpične rešetke. Anton Furar se spominja, da je bila samo eno leto takšna jesen, da je na hitro, eno nedeljo, odpadlo vse listje in niso imeli nič dela z listjem. Običajno pa so jeseni rešetke čistili vsake pol ure.

Mletje se je pričelo tako, da je strojnik priklopil naprave in mletje je steklo. Strojnik je stalno bdel nad mlinom oziroma nad vsemi stroji v njem. Po letu 1975, ko je bil mlin avtomatski, je bilo to delo lažje. Pred tem pa je strojnik moral loviti zdrobe in puhe ali dunste v vreče in jih stresati v grot, od koder so stekli med gladke valjčke. To je bila povratna meljava, kar pomeni, da so šli polizdelki večkrat skozi iste stroje. Iz vsakega stroja je šel drobljenec po elevatorjih na planska sejala, potem pa so ga na »vahtpodnu« ujeli in ga stresli nazaj v grot nad ustrezen stroj. Leta 1975 pa je bil mlin popolnoma predelan.

Eno uro pred koncem delovnega časa je moral strojnik začeti s pospravljanjem. »**Valjcenpoden**« je bilo treba pomesti, tla v mlinu pod njim pa niso vsakič pometali. Pometli so še srednji »**vahtpoden**« in »**plansihterpoden**« (tretjo etažo s planskimi sejali). Planska sejala so ometali zgoraj z omelom in spodaj pri vrečkah. Če so vrečke spuščale, so jih dali zašiti ali pa so jih kar sami zašili do naslednjega dne. Zjutraj so jih morali najprej dati nazaj,

da zmleti material ni letel po podu. Vrečke so se sčasoma obrabile in pričele spuščati. Posebno vrečke za šrot, ki je bil zelo oster, so se hitro obrabile. Ponekod je bila v leseni cevi pločevina, pa se je tudi ta obrabila (npr. od polža navzdol). Kasneje, po letu 1975, so dajali pločevinaste cevi tudi za moko, da je lepše tekla. To je bila bela pločevina, na pol jeklena, da ni rjavela.

Mlinarji strojniki so morali ob koncu delovnega časa očistiti vse tri etaže od začetka od konca. Posebno lepi so morali biti valjni stroji. Čistili so jih z omeli in krpami. Te so odtrgali od vreč, najboljše so bile platnene. Na krpe so nakapljali malo strojnega olja in z njimi premazali stroje, da so se lepo svetili.

Delavca ali rezerva sta zjutraj najprej pripravila vreče. Treba jih je bilo očistiti; obrniti in dobro strkati. Če sta imela čas, sta to naredila že prejšnji dan. Vreče so bile iz jute, v enem obdobju pa so bile bele platnene vreče. Bile so od uvoženega sladkorja in so jih dobili po pogodbi z neko trgovino. Po letu 1975 so prešli na papirnate vreče. Tako je ostalo vse do konca obratovanja mlina. Za papir so imeli šivalni stroj, s katerim so vreče zašili. Zraven so prišli še listek s podatki o moki. Pred tem so vreče vezali z vrvico, nato pa so privezali zraven še listek (deklaracijo) z označbo izdelka (tip moka, krmilna moka, otrobi itd.).

Rezerva je polnila ali »basala« v vreče. Eden je bil samo **pri trombi** ali obroču za polnjenje vreč. Ko je bila vreča polna, jo je postavljala na tehtnico. Drugi delavec je vrečo stehal in teriral ter odpeljal v skladišče. Teriranje je beseda, ki je verjetno prišla od besede tara. Za mlinarje je teriranje pomenilo tehtanje točne mase moka v vreči. Delavec je z vevnico (leseno zajemalko za moko) dodal ali odvzel toliko moka, da je bila masa točna. Potem je s posebnim vozičkom, ki so ga imenovali **rudel**, vrečo odpeljal v skladišče za moko. Na rudel je vrečo samo prislonil in jo odpeljal. Prevažanje vreč je bilo tako zelo olajšano. V mlinu so imeli štiri rudelne. Spodaj v pritličju so imeli rudelne za prevažanje pšenice in šrota, na »vahtpodnu« pa za moko.

Zavezovanje vreč pa je bilo vedno delo obratovodje. Če je ta slučajno moral na telefon ali je imel kakšen nujen opravek, ga je lahko zamenjal strojnik, da je delo lepo teklo.

Delavci so polnili vreče tri do štiri ure, potem pa so morali iti na železniško postajo po žito. Dostikrat so tja tudi peljali moko, odvisno od naročil. Če so se delavci zadržali pri razvažanju, so strojniki morali polniti vreče. Največ dela je bilo, ko je prišla ladja z žitom iz Amerike. Takrat je bilo 40 do 50 vagonov žita na železniški postaji v Jaršah, v Domžalah pa približno ravno toliko, če ne še več. Na železniški postaji v Jaršah so imeli vedno dodatne tire. Tam so raztovarjali žito tudi za mline v Homcu in Radomljah. Če je imel traktor visoko prikolico, je moral delavec skočiti z vagona na prikolico, da je poravnal žito, ko se je naredil kup. Če bi se zamašilo, bi se polž ne mogel vrteti, tako da bi lahko pregorel motor. Ko so žito s traktorjem pripeljali v mlin, je bil zraven obratovodja ali strojnik, ki je pomagal pri stresanju žita. Včasih je voznik pripeljal preveč žita ali pa ga je premalo razpršeno stresal, tako da ga jašek oziroma elevatorji niso mogli sproti požirali.

Ob koncu dela je moral delavec počistiti za sabo, pripraviti vreče za naslednji dan ter pomesti okoli svojih strojev. Če delavci niso imeli drugega dela, so čistili mlin.

10 NAČIN MLETJA V OSOLINOVEM MLINU

MLINSKA NAPRAVA NA KAMEN IN GLADKI VALJČKI

Do leta 1975 so imeli v Osolinovem mlinu napravo na mlinske kamne za šrot. Nahajala se je na »valjcenpodnu«, pri vhodu v mlin, desno od stopnic. Ko so imeli povratno meljavo, je bil na koncu »valjcenpodna« enojni gladek valjček. Leta 1975 so tega zamenjali z dvojnimi valjčnim strojem – s tretjim in četrtem šrotarjem. Ta dvojni valjčni stroj je bil za 40 cm širši od prejšnjega enojnega gladkega valjčnega stroja, zato ni bilo več zadosti prostora za šrotar na mlinska kamna, čeprav bi ga še potrebovali. Mletje na kamen je imelo boljši izkoristek kot valjčni stroji. Gladek valjček je samo stiskal zdrobe in puhe. En valjček se je vrtel bolj počasi, drugi pa bolj hitro. Spodaj so imeli še rahljače, ki so imeli veliko obratov. Dva rahljača so montirali leta 1975. To je bila cev, v kateri je bil transporter s postrani obrnjenimi lopatami, ki so transportirale moko naprej, podobno kot polž. Rahljač je s pritiskom porival naprej in drobil material, ki je prišel izpod gladkih valjčkov. Rahljaču so rekli **detašer**. Žito je moralo imeti 12 do največ 14 % vlage, da so lahko dobili otrobe. Če je bilo žito presuho, ni bilo dobro, ker so se otrobi drobili. V času, ko so bili pod Mlinsko industrijo Domžale, so imeli na komorah vlažilec žita. Samo rži ni bilo treba vlažiti.

POVRATNA MELJAVA

Do leta 1975 je bila v Osolinovem mlinu povratna meljava. Postopek je bil dokaj zapleten. Žito so najprej stehali žito, nato je šlo v silos. Iz silosov je potovalo v čistilne naprave, ki so se nahajale ločene od mlina, v tako imenovani kopariji. Od tam je šlo žito v komoro za očiščeno žito, ki je bila na »vahtpodnu«. Vanjo je šlo 600 kg žita. Ko je bila komora polna pšenice, se je polž moral ustaviti. Strojnik je samo vklopil valjčni stroj. Iz njega je šlo grobo zdrobljeno žito ali **šrot** v elevator, ki je ta material nesel iz prve etaže na tretjo etažo na prvo plansko sejalo. To je grobo zdrobljeni material presejalo, iz njega pa je šrot padal nazaj v dvojno šrotkomoro, ki je bila skozi vse tri etaže. Strojnik je moral stalno paziti, da je bilo materiala v strojih ravno prav, da niso bili prazni.

Ko je šla prva meljava skozi in je šel šrot sam nazaj v šrotkomoro, so ga dali še enkrat v meljavo v šrotar. Da so dobili moko, je moral zdrobljeni material trikrat skozi valjčne stroje in planska sejala. Ko je bilo žito zmleto v droben zdrob, so strojniki ta material ujeli in ga stresli v **grot** nad gladkimi valjčki. Ti so bili povezani z ustreznimi planskimi sejali na tretji etaži, ki so moko presejali. Kar je bilo še debelejših materialov, jih je neslo v drugo šrotkomoro. Pod šrotkomoro je bil **šobar**, s katerim je strojnik lahko spustil šrot, da je lepo tekkel. Vsaka komora je bila spodaj narejena v špico. Koničasti del komore je bil **grot**, po katerem so šrot in zdrobi tekli v valjčni stroj med mlinske valjčke. Obe komori (za žito in šrot) sta bili skupaj, ločeni s prekatom.

Ko je žito teklo skozi stroje, je strojnik železni šobar zaprl. Zgoraj je bil elevator, ki je šrot nosil nazaj v komoro. Nad cevjo je bila prestava, ki jo je strojnik prestavil tako, da je material tekkel enkrat v eno, drugič v drugo komoro. Na to je moral strojnik dobro paziti.

Na srednji etaži so pripenjali vreče za zdrobe, puhe in moko. Puhe in zdrobe so stresali nad gladke valjčke, moko pa v komoro. Droben material so lovili v vreče in ga stresali v grot za določen gladki valjčni stroj. Ves zdrobljeni material je šel dva do trikrat skozi stroje, da se je zmlel v moko. Ostra moka je hitro stekla, mehka pa se je rada mašila. Sam potek in povezanost posameznih strojev je najbolje prikazoval diagram mlina, ki pa za Osolinov mlin, žal, ni ohranjen. Strojniki so morali dobro poznati vsak material (šrot, zdrobi, puhi, moka) in imeti občutek za to. Mlinarjevo delo pri povratni meljavi je bilo zelo zahtevno.

AVTOMATSKA MELJAVA

Ko je bila avtomatska meljava, je ves proces tekel sam od sebe. Strojnik je spustil žito na čistilne stroje, nato je to šlo samo v komoro in v valjčne stroje (dva šrotarja in dva gladka valjčka), vsakemu valjčnemu stroju ustrezna planska sejala in na koncu v komoro za moko ali v vreče. Po letu 1995 je iz komor moka tekla skozi posebno cev direktno v cisterne (rifuza ali razsuta moka). Če je mlinar prišel iz avtomatskega mlina v mlin s povratno meljavo, v njem ni znal delati. Avtomatski mlin je vse naredil sam, v mlinu s povratno meljavo pa je moral strojnik stroje stalno regulirati in dobro paziti, kako so mleli.

11 POGON STROJEV IN DELO Z VODO

Mlinske stroje je sprva poganjala vodna moč Mlinščice, kmalu pa jo je začela dopolnjevati električna energija iz nizkonapetostnega omrežja rodiške transformatorske postaje. Vodno moč je Mihael Osolin izkoriščal z velikim lesenim vodnim kolesom, leta 1938 pa je kupil vodoravno Francisovo turbino. Ta je bila zaradi začetka druge svetovne vojne vgrajena šele leta 1942. Že Mihael Osolin je dopolnjeval vodni pogon z električno energijo. Po letu 1968 pa so uporabljali samo še to in Mlinščica, ki teče mimo mlina, je od tedaj dalje odtekala naprej neizkoriščena.

Leto	Pogon mlinskih naprav	Moč
1938-1943	Leseno vodno kolo premera 5,2 m, širina 1,85 m, globina lopatic 0,45	19 konjskih moči
1943-1968	Vodoravna Francisova turina	42 konjskih moči
1938-1975	Priključitev elektromotorja	30 kilovatov elek. energije
1975-1976	Diesel motor	60 konjskih moči
1976-2000	Elektromotorji	60 kilovatov elek. energije

TEŽAVE Z VODO

V posameznih letnih obdobjih so imeli z vodo težave. Še najmanj dela z njo je bilo spomladi. Poleti je bila pogosto suša. Največ dela z vodo pa so imeli jeseni, ko je z dreves odpadalo listje. Rešetke pred turbino so z železnimi grabljami čistili na vsakih 20 minut. Kupe listja, ki so ga nagrahili iz vode, so kasneje spet vrgli vanjo, tako da je imel naslednji mlinar verjetno enako veliko dela kot oni. Pozimi pa je voda zamrznila. Lahko bi zamrznila tudi turbina, zato je bilo najbolje, da je stalno delala. V hudem mrazu pa so morali turbino ustaviti.

12 REMONT ALI ČIŠČENJE STROJEV

Vsako poletje so imeli štirinajst dni remont ali generalno čiščenje mlina. Takrat so dali brusiti mlinske valjčke, razstavili in očistili pa so tudi vse druge naprave v mlinu. Tudi pozimi so imeli do deset dni čiščenja. Remont je moral biti na vsakih pol leta. V Osolinovem mlinu so bile vse naprave stare, saj jih po vojni niso nič menjali. Ko je začela delati železarna v Štorah, so zamenjali valjčke. Včasih so dvakrat na leto žlebili valjčke. Ko so delali v okviru Mlinske industrije Domžale, je bila delavnica za to opravilo na Viru, potem pa so valjčke na žlebenje vozili v Nastranov mlin na Homcu.

V času remonta so razstavili vsa planska sejala ter druge stroje in jih temeljito očistili. V strojih so se rade nabirale »maške«, kakor so rekli tvorbam, ki so jih iz moke naredile mlinske vešče. Očistili so komore, skladišča, zračne filtre, elevatorje itd. Pri elevatorjih so vse trakove pobrali iz ohišja in jih čistili, da so odstranili vse zalege sive mlinske vešče. Najtežje je bilo čistiti polže, ki so prenašali polizdelke. Ker jih niso mogli vzeti iz cevi, so naredili posebne krtačke, da so jih očistili. Glavno pogonsko os ali transmisijo so tako ali tako morali stalno mazati in paziti, da se ležaji niso obrabili. Posebno obremenjena sta bila drsna ležaja pri najširših jermenicah. Eden je povezoval elektromotor s transmisijo, drugi pa je prenašal vrtenje s transmisije na zgornjo pogonsko os na podstrešju (široka sta bila 15 cm in 12 cm). Jermena so bila sešita in enkrat vezana. Da so jermen zašili, so ga morali sneti iz jermenic. Jermena so bila vedno narejena iz govejega usnja. Poleti, ko je bilo topleje, se je jermen malo raztezal, zato ga je bilo potrebno napeti, da ni drsel, ampak poganjal stroje. Takrat so morali jermen odvezati. Bil je zvezan s 6 mm širokimi jermenčki. Potem so ga predstavili za eno luknjo in ponovno zvezali. Če je bil jermen zvezan narobe, se je takoj pokazalo, ker je butal. Če pa bi jermen rezali, bi bil kmalu prekratek in neuporaben. Nazadnje so imeli nove jermene, ki so bili brezkončni oziroma ni bilo videti, kje so se stikali. Na stiku je bila neka plastika. Takšna jermena so lepili z različnimi lepili, posebnimi za plastiko in za usnje.

Delo pri remontu so si delavci enakomerno razdelili. Eden je razstavljajl stroje, drugi pa jih je čistil. Posebno dober strokovnjak za razstavljanje in sestavljanje mlinskih strojev je bil Anton Furar. Več mlinskih strojev so razstavili, dalj časa je trajal remont.

Včasih so imeli tudi težave z glodalci, ki so si poiskali svojo hrano v silosu za žito. Miši in podgane so zastrupili.

13 PRIPOMOČKI V MLINU

Pri mletju niso potrebovali posebnih pripomočkov. Te so imeli le za polnjenje in nošenje vreč ter za čiščenje mlina.

Za polnjenje so uporabljali poseben pripenjalec za vreče na trombe, ki so mu rekli **bremza**. S tem so se vreče pripenjale na trombo.

Za prevažanje vreč so uporabljali poseben voziček za vreče ali **rudel**. Ta ima dva kolesa in ozko držalo, na katerega so vrečo samo naslonili. Z njim so vreče prevažali brez posebnega napora.

Za spuščanje vreč iz skladišča na vozove so imeli drsalno desko, ki so ji rekli **ploh**. Po njem so spuščali vreče z moko. Ta ploh se trenutno še nahaja v skladišču za moko.

Za teriranje so potrebovali škaf z moko in **vevnico** – leseno zajemalko za moko. Vevnica je dobila ime po vejanju. Tako so v preteklosti imenovali metanje žita iz enega kota poda v drugi kot, pri čemer so pleve ostale na sredini (M. Gujtman, S. Oštir, 2004).

Za čiščenje mlina so uporabljali **omelo, metlo, krpe** in posebne **krtačke**, ki so jih naredili za čiščenje polžev.

Za odstranjevanje naplavin iz vode in za čiščenje rešetak pri zapornici so uporabljali **železne grablje**.

14 ŽIVLJENJE DELAVCEV V OSOLINOVEM MLINU

BOLEZNI MLINARJEV

Stalen prah v mlinu, še posebno ržen, je slabo vplival na zdravje mlinarjev. Imeli so težave z dihanjem. Vendar so bili redko na bolniškem dopustu. Posledica dela v mlinu pa je astma ter težave z dihanjem, ki jih ima upokojeni mlinar Stane Ivanetič še danes. Anton Furar se je zaradi tega zdravil in danes s tem nima več posebnih težav.

MALICA

Delavci uradno odmora za malico niso imeli, saj mlina niso smeli ustaviti. Tako so malicali kar med delom, zraven pa so pazili na naprave. Hrano in pijačo za malico so si nosili od doma, od podjetja pa so dobivali zanj nekaj denarnega nadomestila. Ponavadi so imeli za malico kruh, marmelado in čaj, pa tudi fižol, kislo zelje in še kaj za zraven. Vsak je jedel, kar je prinesel od doma. Da bi hodili na malico v bližnjo gostilno Pri Bunkežu, je bilo za njih predrago. Včasih so za priboljšek popili tudi malo vina. Če so delali cel dan, je delavcem nekdo od domačih prinesel kosilo ali pa so od doma vzeli več hrane. Včasih so malico tudi pogreli, da so imeli topel obrok. Spodaj v pisarni so imeli peč »Kraljico«, ki je bila pozimi zakurjena. Ob njej so se lahko tudi malo pogreli. V zadnjem obdobju so na njej skuhali tudi kakšno kavo.

DELOVNE OBLEKE

Vsak delavec v mlinu je imel dve sivi obleki. Delovno obleko so sestavljale hlače in bluza iz platna. Pozimi, ko je bilo bolj mrzlo, so se pod delovno obleko toplo oblekli, povrh pa so imeli še kožuhovinast brezrokavnik. Za pranje in likanje delovnih oblek so skrbele njihove žene. Obuti so bili v usnjene službene čevlje.

MEDSEBOJNI ODNOSI

Delavci so se med seboj vedno dobro razumeli, zato nikoli ni prišlo do nesporazuma. Med seboj so si pomagali, npr. pri polnjenju vreč, grabljenju listja iz vode ali če se je strgal jermen. Osebnih praznikov (rojstnih dni) niso praznovali. Obeležili so le kakšen izreden osebni praznik npr. 50-letnico, poroko itd., ko so si privoščili malo vina ali kakšno malico. Med seboj so se obdarovali le, če je kdo dobil otroka ali se poročil. Obletnic podjetja pa niso praznovali.

DELO Z LJUDMI

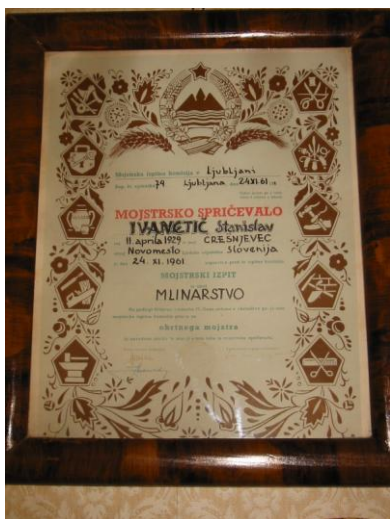
Mlin je imel največ obiska jeseni, po žetvi. Pred prazniki (pred božičem, novim letom, veliko nočjo in žegnanji) je bilo še posebno veliko »prometa«. Takrat so morali zelo veliko delati in podaljševati svoj delovni čas. Ljudje so čakali zunaj, pa tudi znotraj, v mlinu. Največ ljudi je bilo v času Kmečkega mlina Jarše, ko je en dan prišlo kar 42 vozov. Pozimi je bilo zaradi snega malo manj strank. Po žito so prihajali različni ljudje: stari, mladi, moški, ženske, kmetje (tem so menjali moko) ali delavci (ti so moko kupovali). Vsaka stranka je bila pri tehtanju žita in moke zraven in to je bila garancija, da so se s strankami dobro razumeli. Stranka je dobila račun (sprejemno-oddajni list) in bila vpisana v knjigo. Če se je kakšna stranka pritožila, so jo potolažili in vse obrnili na šalo. Ker so delali dobro in pošteno, so ljudje mlin zelo hvalili. To se je kazalo tudi po tem, da so naslednjič spet prišli.

ZASLUŽEK DELAVCEV

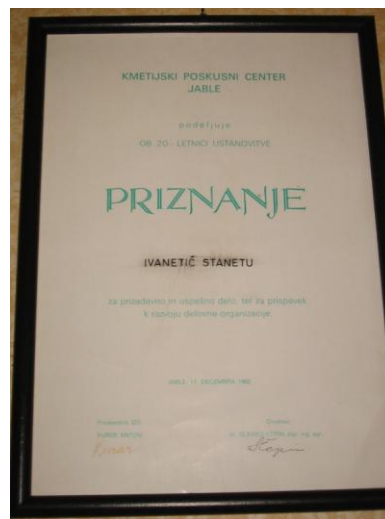
Zaslужek mlinarjev je bil v primerjavi z drugimi sorodnimi poklici podoben, tako da so lahko normalno živeli.

PRIZNANJA ZA PRIZADEVNO DELO

Oba dolgoletna mlinarja strojnika v Osolinovem mlinu Anton Furar in Stane Ivanetič sta bila za svoje delo nagradjena. Na priznanjih, ki sta jih dobila od Kmetijskega poskusnega centra Jablje, piše: »Priznanje za uspešno in prizadevno delo ter prispevek k organizaciji.«

Slika 18: Mojstrsko spričevalo Staneta Ivanetiča

Slika 19: Priznanje Stanetu Ivanetiču za dolgoletno prizadevno delo

POSEBNI DOGODKI

Mlinarja se spominjata, da so v času kolin od kmetov dobili krvavice, prinesli pa so jim tudi domače žganje.

Ko je bilo veliko snega, so morali tega odmetavati z dvorišča, kar je bilo za njih dodatno delo.

Posebni dogodki so bili povezani tudi s strankami. Z vsemi strankami so se dobro razumeli, včasih pa se je katera tudi pritožila, da moka ni bila dobra. Stane Ivanetič pa se je vedno rad pošalil, da tudi moža žena vedno enako ne poboža.

Enkrat se je zgodila tudi manjša nesreča. Izgledalo je, kot da je jermen padel z jermenice, a v resnici ni bilo tako. Ko ga je Stane Ivanetič hotel popraviti, se je jermen spet zavrtel in mu zagrabil roko. Na srečo je Anton Furar še pravočasno stroj ustavil.

15 RAZPRAVA

Preverjanje hipotez

Že pred začetkom raziskovanja sva o Osolinovem mlinu marsikaj vedeli. Zato sedaj lahko ugotoviva, da so bila najina predvidevanja večinoma točna, da pa sva o marsičem izvedeli kaj novega.

1. *Osolinov mlin je bil sprva kmečki mlin, po 2. svetovni vojni pa je postal tedaj dokaj sodoben industrijski mlin.* Ta hipoteza se je potrdila.
2. *Mlinske stroje je v preteklosti poganjalo eno veliko vodno kolo, ki je bilo vgrajeno v strugo Mlinščice, v naslednjem obdobju je naprave poganjala turbina, v zadnjem obdobju obratovanja pa elektromotor.* Poleg tega, da sva ugotovili točne letnice sprememb, sva izvedeli tudi, da so poleg elektromotorja imeli tudi diesel motor z več kot 60 konjskimi močmi. Ta pa je menda zelo smrdel in ropotal, zato so kasneje pogon preuredili na močnejši elektromotor.
3. *V preteklosti so mlele mlinske naprave na kamne, potem, ko ga je prevzel Mihael Osolin, pa so mleli valjčni stroji na mlinske valjčke.* Ta hipoteza je točna. Ko je mlin prevzel Mihael Osolin, ga je preuredil za mletje na valjčne stroje, obdržal pa je eno napravo na mlinska kamna, ki je mlela do prenove mlina leta 1975.
4. *Način dela oziroma mletja se skozi čas ni bistveno spreminjal. Potekal je verjetno po naslednjem zaporedju: tehtanje žita – po potrebi skladiščenje žita – čiščenje žita – mletje žita – polnjenje vreč z moko – oddajanje ali po potrebi skladiščenje moke.* Hipoteza se je potrdila. Do leta 1975 je bila povratna meljava, ki je od mlinarja strojnika zahtevala veliko znanja, saj je moral polizdelke vračati v ponovno meljavo na ustrezne valjčne stroje. Kasneje, po letu 1975, pa so imeli avtomatsko mletje.
5. *Delovni čas mlinarjev se je spreminjal in je bil med drugim odvisen tudi od tega, v okviru katere organizacije je mlin deloval.* Delovni čas se je spreminjal glede na potrošnike. V času, ko so bili pod Mlinsko industrijo Jarše, so zaradi velikih potreb po vojni delali noč in dan. Ko so kot Kmečki mlin Jarše mleli predvsem za kmete, so se prilagodili tem in so delali v dveh izmenah, po potrebi pa tudi ob nedeljah. V obdobju Kmečkega poskusnega centra Jablje, ko so mleli predvsem rženo moko, je zadostovalo, če je en strojnik podaljšal delovni čas. Po denacionalizaciji so delali samo dopoldne, ker so mleli žito samo za peke.
6. *Število delavcev v mlinu in zadolžitve posameznega delavca se skozi čas niso bistveno spreminjale. Vedno je bil za mletje potreben mlinar ali strojnik, ki je imel svoje pomočnike. Koliko ljudi je bilo zaposlenih v mlinu je bilo bolj odvisno od delovnega časa obratovanja mlina, pa tudi od načina natovarjanja in raztovarjanja žita in moke.* Zadolžitve se res niso spreminjale. Vedno je bil

potreben strojnik in delavec. Hipoteza, da je bilo število zaposlenih v mlinu odvisno od delovnega časa obratovanja mlina in od načina natovarjanja, se je potrdila. Potem, ko je bila avtomatska meljava, je za mletje lahko skrbel en sam strojnik.

7. *Stranke so sprva verjetno sprejemali kar v mlinu, kasneje pa v pisarni. Najprej so stranke odnašale moko le v vrečah, v zadnjem obdobju pa so moko sipali direktno v cisterne pekov. Ljudje so na oddajo in sprejem čakali zunaj, pred mlinom, pa tudi znotraj v mlinu. Hipoteza se je potrdila, saj so res najprej stranke odnašale moko v vrečah, kasneje pa so moko sipali direktno v cisterne kmetov.*

O načinu dela in življenja delavcev:

8. *Življenje in delo v mlinu je bilo težko, saj so bili delavci odvisni od mlinskih naprav, ki so zahtevale, da so bili mlinarji stalno pozorni na njihovo delovanje. Delovne razmere so bile verjetno posebej težke pozimi, saj mlin ni bil ogrevan. Delo v mlinu je bilo res težko, saj so morali stalno paziti na naprave. Tudi odmora za malico niso imeli, saj mlina niso smeli ustaviti. Tako so malicali kar med delom. Razmere so bile posebno težke pozimi, ko je bil mrz. Takrat so se topleje oblekli.*
9. *Medsebojni odnosi v mlinu so bili odvisni od ljudi, ki so v njih delali. Če so bili ljudje razumni in prijazni drug do drugega, potem so bili njihovi medsebojni odnosi dobri in jim je bilo prijetno delati. Prav gotovo pa so morali biti prijazni do strank, sicer so jih izgubili. Delavci so se med seboj dobro razumeli in nikoli ni prišlo do nesporazuma. Med seboj so si vedno pomagali. Tudi s strankami so se dobro razumeli. Ljudje so mlin pohvalili.*
10. *Samo delo je bilo posebej zahtevno do takrat, ko so imeli povratno meljavo. Delo je bilo res zelo zahtevno, ko so imeli povratno meljavo, saj je bil postopek zelo zapleten. Mlinar je moral dobro poznati vsak »material«, jih pravilno usmerjati, poleg tega pa je moral stroje stalno regulirati in dobro paziti, kako so mleli. Nadzor je zahtevala tudi avtomatska meljava, čeprav je vse teklo samo od sebe.*
11. *Delavci so imeli v posameznih letnih časih tudi dosti dela z Mlinščico. Posebno zahtevno obdobje je bila jesen, ko so morali iz rešetak pobirati listje, pa pozimi, ko je voda začela zmrzovati. Ta hipoteza se je tudi potrdila tako, kot sva predvidevali oziroma vedeli že od prej. Presenetilo pa naju je dejstvo, da so listje, ki so ga pobrali iz vode, potem spet vrgli vanjo...*
12. *Čiščenje mlina je bilo eno od vsakdanjih opravil v mlinu. Ker so v mlinu pridelovali hrano, so verjetno morali biti na čistočo mlina še posebej pozorni. Za osebno higieno so skrbeli z umivanjem rok. Včasih so imeli težave z glodavci, ki so jih zastrupili. Poleti in pozimi so imeli več dni remont ali generalno čiščenje mlina. Takrat so razstavili in očistili vse naprave v mlinu.*
13. *Mlinarji so imeli posebne pripomočke za čiščenje mlina ter za prevažanje vreč. Vse drugo delo so opravljali mlinski stroji. Verjetno so imeli tudi pripomočke za šivanje jermenov in vreč. Mlinarji so imeli pripomočke za polnjenje in nošenje vreč, teriranje ter čiščenje mlina. Za prevažanje vreč so uporabljali poseben voziček, ki so mu rekli*

rudel. Poseben pripomoček za spuščanje vreč moke iz skladišča na vozove je bila drsalna deska, ki so ji rekli ploh. Pri samem mletju posebnih pripomočkov niso potrebovali, saj so vse opravili stroji.

14. *Posebni dogodki so bili verjetno povezani tako s strankami, pa tudi z osebnimi značilnostmi delavcev. Možne so bile tudi delovne nesreče. Veliko posebnih dogodkov je bilo res povezanih s strankami in z nesrečami, ki jih, na srečo, ni bilo veliko. Hujša nesreča bi se kmalu pripetila le enkrat. Mlinarja se spominjata tudi dni, ko so od kmetov dobili kakšen priboljšek.*

16 ZAKLJUČEK

Raziskali sva še neodkriti delček iz življenja Osolinovega mlina. Raziskovanje mlina je bilo težko, toda prineslo nama je veliko novega.

Ugotavlja, da je bilo delo v Osolinovem mlinu zelo težko in naporno. Toda vse je bilo lažje, ker so se delavci med seboj dobro razumeli in so bili dobri ter ustrezljivi do svojih strank. Dobre volje, po najinem mnenju, v Osolinovem mlinu ni manjkalo, saj je znal za to dobro poskrbeti mlinar Stane Ivanetič.

17 LITERATURA IN VIRI

Literatura:

- Maruša Gujtman, Saša Oštir: Kernov mlin v Zalogu pri Cerkljah, raziskovalna naloga s področja etnologije. Domžale, Osnovna šola Rodica, 2004.
- Slovenski enološki leksikon (uredil Angelos Baš s sodelovanjem uredniških odborov). Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (glavni uredniški odbor Anton Bajec ... et.al). Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, založba DZS, 1994.
- Stražar, Stane: Ob bregovih Bistrice, Od Rodice do Duplice in Radomlje z okolico. Radomlje, 1988.
- Vrtačnik Merčun, Vilma: Učna pot ob Mlinščici: vodna naprave na Mlinščici ter zaton mlinarstva v Jaršah in na Rodici, Rodica: Osnovna šola, 2003.

Pisni viri:

- Zapisnik o ustanovitvi Vodne zadruge, spisan pri današnjem zboru vseh članov Vodne zadruge v Domžalah: Zadružna pogodba, v Jaršah, dne 25. sušca 1899.

Ustni viri:

- Anton Furar, Srednje Jarše
- Stane Ivanetič, Vir
- Milan Blaž, Srednje Jarše (o diagramu mlina)
- Anton Košenina, predsednik KS Jarše-Rodica (o zadnjem lastniku Osolinovega mlina)

18 PRILOGE

- Popis mlinskih naprav v Osolinovem mlinu v Srednjih Jaršah

POPIS MLINSKIH NAPRAV V OSOLINOVEM MLINU V SREDNJIH JARŠAH

SKUPNI PODATKI ZA VSE POPISANE NAPRAVE:

1. **Datum vpisa predmetov v zbirko:** 3. december 2005
2. **Lastnik predmetov:** Iztok Golob in Tanja Hostnik Golob, Domžale

POPIS PREDMETOV PREMIČNE DEDIŠČINE:

I. PODPRITLIČJE

1. SPODNJA GLAVNA POGONSKA OS

Koda predmeta: 2005-1

Ime posnetka: Oder in pogonska os pod njim

Drugo ime predmeta: TRANSMISIJA, VELA

Opis predmeta: 15 metrov dolga os, debeline 75 mm, na njej je bilo 12 jermenic (okroglih koles za jermensko povezavo z napravami), od teh jih danes 5 manjka.

Namen uporabe: Poganjala je vse stroje v spodnjem delu mlina in zgornjo pogonsko os.

Datum pridobitve: Pogonsko os so obnovili leta 1943.

Ohranjenost: Dobro ohranjena, le da 5 jermenic danes manjka.

Mikrolokacija: V pol metra globokem jarku pod valjcenpodnom, kakor so imenovali lesen oder prve etaže.

II. PRITLIČJE – PRVA ETAŽA

2. ELEVATORJI ZA ŽITO

Koda predmeta: 2005-2

Ime posnetka: elevatorja za žito

Drugo ime predmeta: GURTNE S PEHARČKI

Opis predmeta: V štirioglatih kovinskih ceveh, velikosti 25 cm x 25 cm, so se nahajale kovinske zajemalke za žito (rekli so jim peharčki), ki so bile pritrjene na jermena (rekli so jim »gurtne«).

Namen uporabe: Elevatorji so prenašali žito iz zadnjega dela mlina, kjer so ga kamioni stresli na kovinske rešetke, na spiralasti polž, ki je žito porival v skladišče. Spodnji polž pa je nosil žito v čistilnico v luščilni stroj in aspirater.

Datum pridobitve: Leta 1975, pred tem so bili leseni.

Ohranjenost: Štirioglate cevi so zarjavele. V notranjosti mlina imajo ohranjen lesen elevator, ki pa od leta 1975 ni bil v uporabi.

Mikrolokacija: Kovinske cevi se nahajajo na severni zunanji strani skladišča, pod nadstreškom. Nekaj jermenov z zajemalkami se nahaja tudi v srednjem prostoru pritličja, ki so mu rekli koparija ali čistilnica.

3. ASPIRACIJSKI CENTRALNI POLŽ (SPODAJ)

Koda predmeta: 2005-3

Ime posnetka: spodnji aspiracijski polž

Drugo ime predmeta: ŠNEK

Opis predmeta: Okrog 10 metrov dolga lesena cev v obliki zaprtega korita, v spodnjem delu je kovinski polž, v zgornjem delu je z zunanje strani pri vsakem priključku regulator za veter. Ena cev vodi na podstrešje skozi ventilator v zračni filter.

Namen uporabe: Dovajanje zraka z delci moke, ki padajo na polža in se odvajajo v elevator in v planska sejala.

Datum pridobitve: Leta 1975.

Ohranjenost: Lesena korita so dobro ohranjene.

Mikrolokacija: Nahaja se pod stropom v spodnjem delu mlina.

4. LUŠČILNI STROJ

Koda predmeta: 2005-4

Ime posnetka: Luščilni stroj od strani

Drugo ime predmeta: ŠELMAŠINA

Opis predmeta: Ima leseno ohišje, v notranjosti je plašč iz »šmirka« ali brusa. Na osi v notranjosti so lopatke, ki so obrnjene postrani, da žito mečejo navzven, da se izloča in tako prevetreno pada na elevatorje. Zgoraj je naprava povezana z ventilatorjem v čistilnici. Višina naprave je 183 cm, širina 125 cm. Na napravi je napis Anton Besser, Originalkonstruktion, Wien.

Namen uporabe: Obrusi žito, loči prašne delce od žita.

Datum pridobitve: Napravo so dobili iz Mlinske industrije Domžale okrog leta 1955.

Ohranjenost: Naprava je dobro ohranjena, manjkajo le dovodne cevi.

Mikrolokacija: Nahaja se na prvem odru v pritličju, v srednjem prostoru, ki so mu rekli koparija ali čistilnica. Ta je ločena od mlinskih naprav, ki so se nahajale v prvem prostoru. Samo prvi prostor so imenovali mlin.

5. ENOJNI VALJČNI STROJ

Koda predmeta: 2005-5

Ime posnetka: enojni valjčni stroj

Drugo ime predmeta: ŠROTVALJCEN, PRVI ŠROT VALJČEK, VALJCEN, VOLJCEN, VALJČNI STOL

Opis predmeta: Kovinski valjčni stroj, mlevska dolžina valjčka je 60 cm, višina valjčnega stola je 138 cm, kozarec nad strojem je iz pleksi stekla, visok je 45 cm in 33 cm širok, na eni strani sta bili dve jermenici, na drugi pa zobniki, ki so vrteli

valjček navznoter, da sta se vrtela drug proti drugemu in mlela žito. Naprava je z zobniki in jermenicami široka 186 cm. Narejena je bila v češki tovarni Prokop.

Namen uporabe: Uporabljal se je kot prvi drobilec (ali šrotar) za žito. Stroj je zdrobil žito, drobljenec je nato potoval po elevatorjih na plansko sejalo na tretji etaži. Potek mletja je tekel po diagramu mlina.

Datum pridobitve: Verjetno leta 1943.

Ohranjenost: Naprava je dobro ohranjena.

Mikrolokacija: Nahaja se kot prva naprava na valjcenpodnu – odru z mlinskimi stroji, gledano od severne stene (s strani čistilnice) proti glavnim vratom mlina.

6. DVOJNI VALJČNI STROJ

Koda predmeta: 2005-6

Ime posnetka: Dvojni valjčni stroj

Drugo ime predmeta: DVOJNI VALJCEN, DRUGI ŠROTAR IN DRUGI GLADKI STOL

Opis predmeta: Kovinska naprava, dvojni valjčni stroj z vgrajenimi mlinskimi valjčki dolžine 60 cm. Visok je 155 cm, širok 162 cm, na eni strani je imel dva zobnika. Kozarec nad napravo je enako širok in visok kot pri prvem valjčnem stroju. Pod napravo so cevi, po katerih so polproizvodi potovali na elevator in navzgor proti planskim sejalom na treji etaži.

Namen uporabe: Na eni strani je drobil drobljenec iz prvega šrotarja (kot drugi šrotar), na drugi pa je bil za drugo gladko meljavo (drugi gladki valjček). Izdelan je bil v češkem podjetju Prokop.

Datum pridobitve: Verjetno je to eden izmed valjčnih strojev, ki jih je leta 1938 kupil Mihael Osolin v opuščenem Polakovem mlinu v Radohovi vasi (pri Šentvidu pri Stični).

Ohranjenost: Je dobro ohranjen.

Mikrolokacija: Nahaja se kot drugi stroj na valjcenpodnu od severne stene (od čistilnice) proti glavnim vratom mlina.

7. ENOJNI VALJČNI STROJ

Koda predmeta: 2005-7

Ime posnetka: madžarski enojni valjčni stroj

Drugo ime predmeta: GANC (ganz), GLADEK VALJČNI STROJ

Opis predmeta: Enojni valjčni stroj, madžarske izdelave (na njem je letnica 1912, Budapest). Visok je 170 cm, širok 190 cm, valjček je dolg 80 cm, na eni strani mu manjkata zobnika, na drugi strani pa jermenica. Kozarec nad strojem je širok 40 cm. Madžarska izdelava je veljala za nekoliko boljšo od češke. Verjetno je najstarejši stroj v Osolinovem mlinu.

Namen uporabe: Služil je za mletje zdrobov.

Datum pridobitve: Verjetno je to eden izmed valjčnih strojev, ki jih je leta 1938 kupil Mihael Osolin v opuščenem Polakovem mlinu v Radohovi vasi (pri Šentvidu pri Stični).

Ohranjenost: Dobra, razen manjkajočih zobnikov in jermenice. Pri tem valjčnem stroju manjkajo zobniki, ki so bili narejeni v obliki črke A.

Mikrolokacija: Tretji stroj na valjcenpodnu od severne stene proti glavnim vratom mlina.

8. DVOJNI VALJČNI STROJ

Koda predmeta: 2005-8

Ime posnetka: dvojni valjčni stroj

Drugo ime predmeta: DVOJNI ŠROTAR, TRETJI IN ČETRTEI ŠROT VALJČEK

Opis predmeta: Kovinski valjčni stroj, dolžina valjčka je 60 cm, višina naprave 140 cm, širina 168 cm. Stroj je češke izdelave, narejen v tovarni Junior.

Namen uporabe: Ta dva valjčka sta mlela šrot tretjič in četrtič, z dodatnimi pritoki iz prvega in drugega gladkega valjčka.

Datum pridobitve: Leta 1975 ga je montiral domačin Janko Grošel iz Spodnjih Jarš.

Ohranjenost: Stroj je razdrt. Valjček s kovinsko jermenico leži pred strojem.

Mikrolokacija: Nahaja se kot zadnji stroj na valjcenpodnu od severne stene proti glavnim vratom oziroma prvi od vhoda v mlin, poleg stopnic na valjcenpoden.

9. FRANCISOVA TURBINA

Koda predmeta: 2005-9

Ime posnetka: spodnji del turbine (levo) in velika jermenica nad turbino (desno)

Drugo ime predmeta: Ga ni.

Opis predmeta: V strojnici se nahaja zgornji del Francisove turbine, zunaj pod njo pa je spodnji del turbine z loputami. V mlinu je bil pri prvem valjčnem stroju regulator za nastavitve teh loput. V strojnici je kovinska jermenica, ki ima premer 220 cm. Kolo jermenice je široko 40 cm. Turbina je imela 42 konjskih sil.

Namen uporabe: Turbina se je uporabljala za pogon mlinskih strojev približno do leta 1977.

Datum pridobitve: Mihael Osolin je turbino kupil leta 1938. Dokončno so jo vgradili leta 1943.

Ohranjenost: Kovinska jermenica je dobro ohranjena, spodnji del turbine je zarjavel in v slabem stanju.

Mikrolokacija: Turbina se nahaja v prizidku k mlinu na mestu, kjer je bilo v preteklosti veliko vodno kolo. Jermenica je v strojnici, spodnji del turbine pa se nahaja pod njo. Zapornica je preprečevala odtok vode in jo vodila na turbino.

10. JERMENICE

Koda predmeta: 2005-10

Ime posnetka: jermenice v strojnici

Drugo ime predmeta: PRENOSI

Opis predmeta: Na dveh konzolah, ki sta pritrjeni na steno, je položena 120 cm dolga os, na kateri sta dva ležaja in dve kovinski jermenici s premeroma 60 cm in 25 cm.

Namen uporabe: Jermenici se nahajata v strojnici in sta bili povezani z glavnim elektromotorjem (z močjo 60 konjskih sil) s spodnjo transmisijo v mlinu. V mlinu je bila jermenica za prenos pogona na zgornjo transmisijo.

Datum pridobitve: Ob opustitvi uporabe vodne moči in preureditvi pogona na elektromotor - okrog leta 1977.

Ohranjenost: Kovinski deli so dobro ohranjeni. Jermenov ni.

Mikrolokacija: Nahajajo se na steni za vrati strojnice, ki je v prizidku na nivoju prve etaže oziroma valjcenpodna.

III. PRVO NADSTROPJE – DRUGA ETAŽA

11. ZRAČNI FILTER

Koda predmeta: 2005-11

Ime posnetka: zračni filter v srednjem delu mlina

Drugo ime predmeta: FILTER, CEDILO

Opis predmeta: Filter je postavljen pokonci, ker že dolgo ni bil v uporabi. Zgornji in spodnji del omare sta imela obliko kvadrata v velikosti 135 cm x 135 cm.

Vrečke (bilo jih je 10) so bile pripete v leseno ogrodje v spodnjem in zgornjem delu omare. Med vrečkami je bila mreža, ki jih je čistila s tem, da se je pomikala gor in dol. Pod omaro je bil kovinski polž, na katerega je bila pritrjena jermenica. Z jermensko povezavo jo je poganjala zgornja transmisija.

Namen uporabe: Za dovod vetra in odvajanje prahu iz žita.

Datum pridobitve: Ni znano.

Ohranjenost: Ogrodje in jermenica sta dobro ohranjena, manjkajo podolgovate vrečke in mreža.

Mikrolokacija: Nahaja se na srednji etaži oziroma v prvem nadstropju v srednji kopariji ali čistilnici, poleg velikega skladišča za žito v razsutem stanju, nad koparijo v pritličju. Okna so tu zazidana, ker se je dvakrat zgodilo, da so stekla razbili in je več kot 600 kg žita steklo v Mlinščico (prvič M. Osolinu tik pred nacionalizacijo leta 1948, drugič A. Furarju okrog leta 1975).

12. KOMORA ZA OTROBE

Koda predmeta: 2005-12

Ime posnetka: komora za otrobe v pritličju

Drugo ime predmeta: OTROBARCA, MEŠALNI STROJ, MEŠMAŠINA

Opis predmeta: Velik lesen zaboj, ki se iz pritličja nadaljuje v prvo nadstropje. Povezan je z elevatorji. Ima obliko črke V. V spodnjem, najožjem delu komore je v notranjosti spiralasti polž. Komora je služila kot mešalni stroj. Pri praznjenju so otrobi drseli navzdol, kjer jih je jemal odjemalni polž. Elevator je otrobe nosil v zgornjo etažo in jih stresal nazaj v mešalni stroj oziroma komoro. Komora je sprejela 3000 kg otrobov. Široka je 220 cm in dolga 330 cm. Zavzema vso višino pritličja in nadstropja skupaj, kar pomeni, da je visoka okrog 5 metrov.

Namen uporabe: Shranjevanje in mešanje otrobov.

Datum pridobitve: Leta 1975.

Ohranjenost: Komora je dobro ohranjena.

Mikrolokacija: Nahaja se v srednjem delu stavbe v spodnji in srednji čistilnici ali koparijiv, v prostoru med mlinom in velikim skladiščem za razsuto žito.

13. CENTRALNI ZRAČNI FILTER

Koda predmeta: 2005-13

Ime posnetka: zračni filter na vahtpodnu

Drugo ime predmeta: FILTER, CEDILO

Opis predmeta: Spodnji del lesene omare je koničast. V omari so podolgovate vrečke, ki so v notranjosti zgoraj in spodaj pritrjene na cedilne mreže. V filtru se lahki deli moke ločujejo od zraka (vetra). Omara je široka 152 cm, do stropa meri 212 cm, nadaljuje se v zgornjo etažo.

Namen uporabe: Za odvajanje moke od vetra.

Datum pridobitve: Premontiran iz mlina Mlinotesta Ajdovščina okrog leta 1977.

Ohranjenost: Dobra.

Mikrolokacija: Nahaja se v nadstropju na vahtpodnu poleg mesta, kjer so v času obratovanja mlina pripenjali vreče za polnjene mlinskih izdelkov - moke in zdrobov.

14. KOMORA ZA ŽITO

Koda predmeta: 2005-14

Ime posnetka: komora za žito

Drugo ime predmeta: KOMORA ZA REZERVNO ŽITO

Opis predmeta: Okrogla kovinska posoda, premera 130 cm, visoka 200 cm. Na eni strani ima stekleno okence za kontrolo žita.

Namen uporabe: Elevator dovaja žito iz čistilnice (izpod luščilnega stroja) v komoro za žito, od tu pa gre na prvi šrotar.

Datum pridobitve: Leta 1975.

Ohranjenost: Dobra.

Mikrolokacija: Nahaja se na vahtpodnu, kjer so v času obratovanja mlina pripenjali vreče za polnjene mlinskih izdelkov. Postavljena je nad prvim šrotarjem, v bližini lesenih stopnic, ki vodijo navzdol na valjcenpoden.

15. TEHTNICA

Koda predmeta: 2005-15

Ime posnetka: tehtnica

Drugo ime predmeta: VAGA

Opis predmeta: 50 kilogramska tehtnica, kovinska, visoka 185 cm, zgoraj ima okroglo skalo, ki je postavljena na pravokotno podlago. Ta pravokoten del je visok 122 cm. Prostor za tehtanje je kvadrataste oblike, velikosti 80 cm x 80 cm.

Tehtnica je novejše izdelave, izdelana v tovarni Libela.

Namen uporabe: Za tehtanje mlinskih izdelkov.

Datum pridobitve: Po letu 1991.

Ohranjenost: Na videz dobro ohranjena tehtnica, ki pa ni usposobljena za tehtanje ali pa je pokvarjena.

Mikrolokacija: Nahaja se ob oknu na skrajnem jugovzhodnem delu vahtpodna, v nadstropju, druga etaža.

16. ELEVATORJI ZA MOKO

Koda predmeta: 2005-16

Ime posnetka: jermen z zajemalkami v elevatorju za moko

Drugo ime predmeta: AUFCUG (DVIGALO)

Opis predmeta: V okroglih kovinskih ceveh, za polproizvode premera 20 cm, za moko premera 30 cm, so jermena z zajemalkami (peharčki). Kovinske cevi imajo s pleksi steklom zaprte kontrolne odprtine.

Namen uporabe: Prenos mlinskih polizdelkov in moke iz posameznih strojev na druge stroje oziroma v komoro.

Datum pridobitve: Leta 1975, izdelani so bili v tovarni Mlinostroj.

Ohranjenost: Večinoma dobra. Eden od njih je odprt, prozorno okence pa ima razbito.

Mikrolokacija: Elevatorji potekalo skozi vse etaže mlina.

17. KOMORA ZA MOKO

Koda predmeta: 2005-17

Ime posnetka: komora za moko v pritličju mlina

Drugo ime predmeta: MELKAMRA, MEŠMAŠINA

Opis predmeta: Velik lesen zaboj za mešanje in shranjevanje moke se je nahajal v pritličju in nadstropju mlina. Spodaj je bil ožji, v obliki črke V. V najožjem delu je transportni polž, ki je nadzorovano količino moke nosil na elevator, ta jo je prenašal na vrh komore. Nad komoro je bil kovinski transportni polž, ki je nosil moko v cev (in od tam je padala v kamion) ali pa je bila z regulatorjem usmerjena nazaj v komoro. Tako se je moka mešala. Komora je sprejela 8000 kg moke. Komora je široka 240 cm, dolga 405 cm in visoka od tal do stropa druge etaže, to je okrog 5 metrov.

Namen uporabe: Shranjevanje in mešanje moke.

Datum pridobitve: Leta 1975, prej je bila na istem mestu manjša komora.

Ohranjenost: Komora je dobro ohranjena, na zunanji strani, pri vhodu v mlin manjka le cev za razsuto moko.

Mikrolokacija: Nahaja se jugozahodni strani spodnje in srednje etaže mlina.

IV. PODSTREŠJE – TRETJA ETAŽA

18. VENTILATOR

Koda predmeta: 2005-18

Ime posnetka: ventilator na vahtpodnu

Drugo ime predmeta: Ni ga.

Opis predmeta: Novejši ventilator se nahaja v kovinskem ogrodju. Premer ventilatorja znaša približno 1 meter, premer kovinskih cevi, ki so speljane iz njega, pa približno 40 cm. Ena cev prihaja iz centralnega spodnjega polža, druga iz centralnega zgornjega polža, ena pa gre v filter, da se zrak prečisti.

Namen uporabe: Sesal je zrak iz mlinskih strojev. Vsak mlinski stroj je bil posebej aspiriran.

Datum pridobitve: Leta 1975.

Ohranjenost: Dobra.

Mikrolokacija: Nahaja se na najvišji etaži, na podstrešju, vzhodno od planskih sejal.

19. ZRAČNI FILTER

Koda predmeta: 2005-19

Ime posnetka: zračni filter na tretji etaži

Drugo ime predmeta: FILTER, CEDILO

Opis predmeta: Lesena omara z vrečkami iz blaga, ki se nadaljuje iz prvega nadstropja na podstrešje oziroma iz druge etaže v tretjo. V cedilo je ventilator potiskal mešanico zraka in moke. Ventilator je zrak črpal iz valjčnih strojev in planskih sejal ter elevatorjev. Naprava je vsesavala zrak, tako da so bile vrečke zelo napete, da jih skoraj prijeti nisi mogel. Moka se je na notranjih straneh vrečk prijemala in odpadala navzdol, čist veter pa je šel skozi napravo in ven. Filter je bil narejen na občasno stresanje oziroma odpadanje moke z vrečk. Višina omare na tej etaži je 152 cm, širina 104 cm in dolžina 217 cm.

Namen uporabe: Ločevala je delce moke od zraka.

Datum pridobitve: V letih 1976 in 1977.

Ohranjenost: Dobra.

Mikrolokacija: Nahaja se na podstrešju oziroma na tretji, najvišji etaži, na sredini zgradbe ob pregradni steni, poleg prvega planskega sejala.

20. CIKLON

Koda predmeta: 2005-20

Ime posnetka: razmontirani ciklon

Drugo ime predmeta: Ni ga.

Opis predmeta: Kovinski koničasti valj s temi odprtini. Koničasta cev je dolga 2 metra. Koničasta stran je bila obrnjena navzdol. Spodaj je bila zračna zaustava. Premer cevi znaša 50 cm. Zračna zmes iz strojev (veter in prah) je pihala skozi ciklon. Čist veter se je odvajal ven skozi streho.

Namen uporabe: Ločeval je delce prahu od žita. **Datum pridobitve:** Leta 1975.

Ohranjenost: Ciklon je demontiran in zarjavel.

Mikrolokacija: Nahajal se na podstrešju, na tretji najvišji etaži, v zgornji čistilnici ali kopariji. Sedaj se nahaja v bližini, ni na svojem mestu.

21. DVOJNO PLANSKO SEJALO 1

Koda predmeta: 2005-21

Ime posnetka: prvo plansko sejalo

Drugo ime predmeta: PLANSIHTER

Opis predmeta: Lesena omara je obešena na vsakem vogalu na tri prožne palice iz jesenovega lesa. Okviri s sejali so bili pritrjeni na osrednji del naprave. Sejala so bila iz žične tkanine in najlona, vmes pa so tekla lesena vodila (širine okrog 2 cm) za ščetke. Spodaj omara ni imela opore. Pod napravo so odprtine za pretok presejanega materiala. Moka in drugi polizdelki so padali iz enega sejala na drugega. Spodaj se je material odvajal v vrečke. Širina omare je 114 cm, dolžina pa 194 cm, višina pa 136 cm. Lesene palice so dolge približno 220 cm, in debele 18 mm. Spodaj je 10 vrečk. To so dvojna sejala, kar pomeni, da je v notranjosti na vsaki strani ena vrsta sejala.

Namen uporabe: Za sejanje polizdelkov iz prvih dveh valjčnih strojev na valcenpodnu. Vsak valjčni stroj je imel svoje plansko sejalo.

Datum pridobitve: Mihael Osolin jih je montiral pred drugo svetovno vojno. Kasneje so bila sejala okrog leta 1967 popolnoma obnovljena.

Ohranjenost: Omara je na enem koncu povešena, ker so tam lesene palčke staknjene s stropa. Po mnenju g. Antona Furarja jih je verjetno nekdo zgoraj odvil, saj se samo od sebe to ni nikoli naredilo, čeprav se je naprava zelo tresla.

Mikrolokacija: To je prvo plansko sejalo od filtra proti jugu na zgornji podstrešni etaži mlina.

22. DVOJNO PLANSKO SEJALO 2

Koda predmeta: 2005-22

Ime posnetka: drugo plansko sejalo

Drugo ime predmeta: PLANSIHTER

Opis predmeta: Lesena omara z dvema vrstama sejali v notranjosti, dolga 175 cm, široka 113 cm, visoka 142 cm, spodaj ima 10 lukenj. Med sejali je vodilo za krtače, ki so čistile svilo oziroma sejala. Krtače niso pri vseh sejalih enake. Na sprednji strani ima omara številke od 1 do 13, kar je mlinarjem pomagalo pri razstavljanju in sestavljanju omare.

Namen uporabe: Za sejanje polizdelkov iz valjčnih strojev. Drugo plansko sejalo je sejalo material iz prvega drugega gladkega valjčka.

Datum pridobitve: Mihael Osolin jih je montiral pred drugo svetovno vojno, kasneje so bila sejala obnovljena.

Ohranjenost: Sejala so dobro ohranjena. Potrebna so le čiščenja.

Mikrolokacija: Drugo plansko sejalo se nahaja kot druga naprava od filtra proti jugu, na tretji – podstrešni etaži.

23. DVOJNO PLANSKO SEJALO 3

Koda predmeta: 2005-23

Ime posnetka: tretje plansko sejalo

Drugo ime predmeta: PLANSIHTER

Opis predmeta: Lesena omara s sejali je dolga 185 cm, široka 125 cm, visoka 155 cm. Spodaj iz nje vodi 9 lukenj z vrečkami, ki so drugače razporejene, kot pri prvih dveh sejalih. V tem planskem sejalu so v notranjosti vgrajeni vložki za napete mreže iz žične tkanine, svile ali najlona. Ščetke so na kovinskih vodilih, širine 0,5 cm.

Namen uporabe: Uporabljalo se je za sejanje materiala iz tretjega in četrtega šrotarja.

Datum pridobitve: Okrog leta 1956, kasneje je bilo obnovljeno.

Ohranjenost: Dobro ohranjeno, potrebno le čiščenja.

Mikrolokacija: Zadnje sejalo od filtra proti jugu oziroma prvo od stopnic proti severu.

24. ZGORNJA POGONSKA OS

Koda predmeta: 2005-24

Ime posnetka: zgornja pogonska os nad planskimi sejali

Drugo ime predmeta: ZGORNJA TRANSMISIJA, ZGORNJA VELA

Opis predmeta: 15 m dolga pogonska os, podobna osi v podetaži mlina, le da je ta os tanjša. Debela je 45 mm, spodnja pa 75 mm. Na njej je veliko kovinskih jermenic. Na južnem koncu je jermenica večja, premera 80 cm. Ta prenaša pogon iz spodnje transmisije. Sledijo manjše jermenice za elevatorje in planska sejala. Deseta jermenica z južne strani proti severu je večja. Ta poganja ventilator za čiščenje žita in filter za moko. Skupaj je na zgornji pogonski osi 13 jermenic.

Namen uporabe: Zgornja pogonska os je poganjala elevatorje, planska sejala in druge naprave na zgornji podstrešni etaži.

Datum pridobitve: Okrog leta 1975.

Ohranjenost: Dobra.

Mikrolokacija: Nahaja se na zgornji podstrešni etaži. Pritrjena je na tramove nad planskimi sejali.

V. NEPOSREDNA OKOLICA MLINA

25. MLINSKI KAMEN

Koda predmeta: 2005-25

Ime posnetka: mlinski kamen pri Osolinovem mlinu pred strugo Mlinščice

Drugo ime predmeta: KAMEN

Opis predmeta: Okrogle oblike, izklesan iz naravnega kamna konglomerata. Premer kamna znaša 94 cm. V sredi ima luknjo premera 20 cm. Debelina kamna je 34 cm.

Namen uporabe: Mlinski kamen v Osolinovem mlinu ni bil nikoli v uporabi. Nabavljen je bil z namenom, da bi zamenjal izrabljen mlinski kamen. Napravo na kamne so ob prenovi opustili, ker ni bilo prostora zanjo.

Datum pridobitve: Kamen so pripeljali iz opuščenega mlina na Duplici okrog leta 1970.

Ohranjenost: Mlinski kamen že več let propada. Pred petimi leti je bil razstavljen pokončno in je bil mlinu v okras. Ker je izklesan iz naravnega kamna, je ostal trden.

Mikrolokacija: Nahaja se na severni - zadnji strani skladišča, med talnimi rešetkami za stresanje žita in strugo Mlinščice.

Popis je pregledal in preveril g. Anton Furar, dolgoletni delavec in upravnik Osolinovega mlina, naš glavni informator.